2005, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ Ա, ԹԻՎ 19 (207)

Քրիստոնյա Հայաստան

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻ
ԿՐՈՆԱԿԱՆ, ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ,
ԼՐԱՏՎԱԿԱՆ ԵՐԿՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ՄԱՄԼՈ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Բ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՈՂՋՈՒՅՆԻ ԽՈՍՔԸ

Աստվածաշնչի հայերեն թարգմանությանը նվիրված միջազգային գիտաժողովում

Հոկտեմբերի 6-8-ը Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնում, Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի բարձր հովանավորությամբ, իր աշխատանքը սկսեց Աստվածաշնչի հայերեն թարգմանությանը նվիրված միջազգային գիտաժողովը:

5-րդ դարում՝ հայոց գրերի գյուտից անմիջապես հետո, հայ թարգմանիչները ձեռնամուխ եղան Սուրբ Գրքի հայերեն թարգմանությանը, որ իիրավի համարվում է «թարգմանությունների թագուհի»: Հայոց գրերի գյուտի 1600-ամյա հոբելյանական տոնակատարությունների շրջանակում կազմակերպված այս գիտաժողովին մասնակցեցին Հայաստանի, ինչպես նաեւ ԱՄՆ եւ եվրոպական մի շարք հեղինակավոր համալսարանների մեկ տասնյակից ավելի գիտնականներ: Լսվեցին շուրջ 15 զեկուցումներ:

Մասնակիցներին իր օրհնությունը տվեց Ամենայն Հայոց Հայրապետը:

Գերաշնորհ, Հոգեշնորհ եւ Արժանապատիվ հայրեր, մեծարգո մասնակիցներ եւ հյուրեր, սիրով ողջունում ենք ձեզ եւ բերում Մեր օրհնությունն ու գնահատանքը, որ ընդունելով Մայր Աթոռիս հրավերը՝ ներկա եք այսօր այստեղ:

Մեզ համար հոգու առանձնակի խնդություն է Հայ Գրի 1600-ամյա հոբելյանի առիթով Աստվածաշնչի

հայերեն թարգմանությանը եւ հայ հոգեւոր գրական ժառանգությանը նվիրված միջազգային այս գիտաժողովի բացումը Սուրբ Էջմիածնի հարկի ներքո:

Մեր ժողովրդի քրիստոնեական կյանքի ու պատմության անբաժան մասն է կազմում այբբենական Հայ Գիրը, որն ստեղծվեց Աստվածաշունչը հայերենով ուսուցանելու նպատակով: Այդ մեծ նպատակի նախաձեռնողները՝ Սահակ Պարթեւ Կաթողիկոսը, Մաշտոց Վարդապետը եւ նրանց համամիտ ու գործակից Վռամշապուհ թագավորը, ջանքեր ներդրեցին աղոթքով ու այն հավատով, որ մայրենի լեզվով Աստծո Խոսքը առավել լսելի դառնալով ժողովրդին, գրվելով սրտերում ու հոգիներում՝ օրհնությամբ է լցնելու նրա կյանքը: Արդարեւ, հավատի լույսը առատորեն սփռվելով՝ աստվածճանաչ հոգու անհամար ու անգին պտուղներ պարգեւեց հայոց կյանքին՝ աստվածային շնորհ եւ օրհնություն դարձավ ուկեղարյան այդ օրերից ի վեր: Սկզբնավորվեց ու անընդմեջ ժառանգականությամբ 16 դարերի մեջ աղոթքով ու անձանձիր ջանքով ստեղծվեց հարուստ գրական ժառանգություն՝ սեփական եւ թարգմանական, գիտական ու գեղարվեստական:

Գիրն ու դպրությունը մեր ժողովրդի համար դարձան ճանապարհ նախ եւ առաջ Աստծո Խոսքին ունկնդիր լինելու, Աստծուն ճանաչելու եւ հավատի մեջ հաստատուն մնալու: Բնական է, որ Աստվածաշունչը, ինչպես ամենուր քրիստոնյա աշխարհում, հայ իրականության մեջ ամենաշատն էր ընդօրինակվում եւ հետո նաեւ՝ տպագրվում՝ ջանալով անխաթար պահպանել 5-րդ դարից ավանդված հայերեն «Թագուհի թարգմանությանց» Աստվածաշունչ Մատյանը: Հավատի լույսը, որ առատաբուխ ճառագում էր մեկնողական, ջատագովական, վարքագրական, այլեւ՝ պատմական ու բնագիտական-ճանաչողական, այլեւ՝ գեղարվեստական գրականությունից՝ մեր ժողովրդի համար եղավ նաեւ փրկության առագաստ՝ իր դժվարին պատմության փորձությունների մեջ ապրելու եւ վերածնվելու: Հայրենիքում ապրեց մեր ժողովուրդը, թե հալածանքներից սփռվեց այլ երկրներում, իր հավատով միշտ միասնական մնաց հայության հոգին, մնաց իր հողի հետ ու աստվածասեր հայրերի, մնաց փրկության հույսի ու հավատի հետ:

Մեզ համար մեծ ուրախություն է, որ գիտաժողովը անդրադառնալով Աստվածաշունչ Մատյանի հայերեն թարգմանության հարցերի, ինչպես եւ՝ մեր ժողովրդի հոգեւոր գրական ժառանգության տարբեր խնդիրների, մասնավորելով գիտական առումով դեռեւս չուսաբանված կողմերն այդ ժառանգության, մեկ անգամ եւս կարեւորելու է նրա հոգեւոր ու մշակութային արժեքն ու տեղը համաշխարհային մշակույթի ու պատմության մեջ: Մենք հավատում ենք, որ այս գիտաժողովի հրավիրումը հավատի նորոգության առիթ ու խրախույս է դառնալու եւ դառնալու է հրավեր՝ Աստվածաշունչ Մատյանը անաղարտ պահպանելու եւ սերունդներին փոխանցելու:

Գիտաժողովի սիրելի մասնակիցներ, բարի գալուստ ենք մաղթում ձեզ եւ հաջողություններ՝ գիտաժողովի աշխատանքներին: Գիտաժողովի կազմակերպման համար Հայրապետական Մեր գնահատանքն ենք բերում Հոգեշնորհ Տ. Վահան Վարդապետ Հովհաննիսյանին եւ նրա բոլոր աջակիցներին:

Հայցելով բարեխոսությունը Սուրբ Սահակ եւ Սուրբ Մաշտոց մեր մեծ Ուսուցչապետերի, ոգեկոչելով անմահ հիշատակը հայ գրի ու դպրության նվիրյալների, մեր գրական ժառանգությունը կերտողների, աղոթք ենք բարձրացնում առ Փրկիչ Տերը մեր, որ Իր օրհնության ներքո պահպանի աշխարհը համայն եւ ազգս հայոց ու պարգեւի հավատի, հոգու եւ մտքի նոր արգասիքներ: Աղոթում ենք, որ Տերը բաջառողջ պահպանի բոլորիդ, շնորհներով զարդարյալ եւ օրհնի գիտական Ձեր ջանքերը՝ ի սեր մարդկանց ու Իր Սուրբ Անվան:

Ողջ լերուք ի Տէր, զօրացեալ շնորհօք Սուրբ Հոգւոյն եւ յաւէտ օրհնեալ ի Մէնջ. ամէն:

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ՎԵՀԱՐԱՆՈՒՄ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ընդունեց

1 հոկտեմբերի

Ռուսաստանի հայերի միության նախագահ Արա Աբրահամյանի գլխավորած պատվիրակությանը

Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ընդունեց Հայերի համաշխարհային կոնգրեսի եւ Ռուսաստանի հայերի միության նախագահ Արա Աբրահամյանին եւ նրա գլխավորած պատվիրակությանը՝ Ռուսաստանի եւ Նոր Նախիջեւանի թեմի առաջնորդ Տ. Եզրաս եպս. Ներսիսյանի ուղեկցությամբ:

«... Վերջին հինգ տարիներին գեղեցիկ ավանդույթ է դարձել ամեն տարի Ռուսաստանի հայերի միության նախագահ եւ ազգային բարերար Արա Աբրահամյանի նախաձեռնությամբ միության անդամների այցելությունը Մայր Հայաստան եւ Արցախ, ապա՝ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին՝ ստանալու Ձերդ Սրբության Հայրապետական օրհնությունը եւ զորանալու Ձեր պատգամով»,- ասաց Եզրաս Սրբազանը:

Վեհափառ Հայրապետին ողջույնի խոսքով դիմեց նաեւ Հայերի համաշխարհային կոնգրեսի եւ Ռուսաստանի հայերի միության նախագահ Արա Աբրահամյանը՝ ներկայացնելով նաեւ միության կողմից կատարվող աշխատանքները եւ գործունեության արդյունքները, միաժամանակ կարեւորելով Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի դերը հայ ժողովրդի կյանքում:

Այնուհետեւ միության անդամներին իր գնահատանքի եւ օրհնության խոսքն ուղղեց Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը: Հանդիպման ընթացքում ՌԴ Անվտանգության, պաշտպանության եւ իրավապահության խնդիրների ակադեմիայի փոխնախագահ Վ. Իվլիեւը Ակադեմիայի Սբ. Ալեքսանդր Նեւսկու առաջին կարգի շքանշանը հանձնեց Նորին Սրբությանը՝ ի գնահատություն հայ եւ ռուս ժողովուրդների բարեկամության ամրապնդման գործում ունեցած մեծ նպաստի:

2 հոկտեմբերի

Բելառուսի Մշակույթի նախարարին

Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ընդունեց Բելառուսի մշակույթի նախարար Լեոնիդ Գուլյակոյին եւ նրա գլխավորած պատվիրակությանը՝ ՀՀ մշակույթի եւ երիտասարդության հարցերի փոխնախարար Գագիկ Գյուրջյանի եւ երկու երկրների դեսպանների ուղեկցությամբ:

Ողջունելով նախարարի այցը Մայր Աթոռ՝ Ամենայն Հայոց Հայրապետը գոհունակություն հայտնեց Հայաստանում անցկացվող Բելառուսի մշակույթի օրերի առիթով՝ կարեւորելով մշակութային նման ձեռնարկների կազմակերպումը, որոնք նպաստում են երկու ժողովուրդների միջեւ տասնամյակներ շարունակ ձեւավորվող հարաբերությունների եւ ավանդությունների առավել սերտացմանն ու ամրապնդմանը: Նորին Սրբությունն այս ամենում կարեւորեց երկու դեսպանների դերն ու առաքելությունը:

Իր հերթին պրն. Գուլյակոն անդրադարձավ Հայաստանում ցուցաբերված ջերմ ընդունելությանը, ներկայացրեց Հայաստանում Բելառուսի մշակույթի օրերի ծրագրի շրջանակներում կատարված եւ նախատեսվող միջոցառումները: Նախարարը նաեւ ուրախությամբ նշեց, որ եկող տարի Բելառուսում անցկացվելու են Հայաստանի մշակույթի օրեր:

Հանդիպման ընթացքում նաեւ անդրադարձ եղավ Հայաստանյայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցու առջեւ ծառացած դժվարություններին եւ երկու Եկեղեցիների միջեւ առկա ջերմ հարաբերություններին:

Տես՝ էջ 2

ՄԱՄԼՈ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

Սկիզբը՝ էջ 1

4 հոկտեմբերի

«Հակազդեցություն միջուկային եւ ռադիացիոն ահաբեկչությանը» թեմայով սեմինարի մասնակիցներին

Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ընդունեց ՆԱՏՕ-ի «Գիտություն հանուն խաղաղության» ծրագրի շրջանակներում Առաջավոր գիտությունների տեխնոլոգիաների կենտրոնի կազմակերպած «Հակազդեցություն միջուկային եւ ռադիացիոն ահաբեկչությանը» թեմայով սեմինարի մասնակիցներին:

Հունաստանի պաշտպանության նախարարին

Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ընդունեց երկօրյա պաշտոնական այցով Հայաստան ժամանած Հունաստանի ազգային պաշտպանության նախարար Սպիլիոս Սպիլիոտոպուլոսի գլխավորած պատվիրակությանը՝ ՀՀ ՊՆ փոխնախարար գեներալ-լեյտենանտ Արթուր Աղաբեկյանի եւ ՀՀ բանակի հոգեւոր առաջնորդ Տ. Նորայր աբղ. Սիմոնյանի ուղեկցությամբ:

Ողջունելով հյուրերի այցը Մայր Աթոռ՝ Ամենայն Հայոց Հայրապետն ուրախություն հայտնեց Հայաստանի եւ Հունաստանի պաշտպանության նախարարությունների միջեւ զարգացող գործընթացների ու ջերմ հարաբերությունների համար:

Իսկ նախարարն էլ իր հերթին նշեց հայ-հունական հարաբերությունների առավել զարգացման հեռանկարների, ինչպես նաեւ տարածաշրջանային խնդիրների լուծման մասին:

Վեհափառ Հայրապետը պրն. Սպիլիոտոպուլոսի միջոցով նաեւ իր եղբայրական ջերմ ողջույնները փոխանցեց Աթենքի եւ Համայն Հունաստանի արքեպիսկոպոս Քրիստոդուլոսին:

5 հոկտեմբերի

Լիտվիայի Սահմանադրական դատարանի նախագահին

Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ընդունեց Լիտվիայի Սահմանադրական դատարանի նախագահ Էգիդիոս Կուրիսի գլխավորած պատվիրակությանը:

Հանդիպման ընթացքում խոսվեց երկու երկրների սահմանադրական դատարանների սերտ համագործակցության մասին: Անդրադարձ եղավ նաեւ Հայ Եկեղեցու ներկայիս գործունեությանը:

7 հոկտեմբերի

Հնդկաստանի փոխնախագահին

Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ընդունեց պաշտոնական այցով Հայաստան ժամանած Հնդկաստանի փոխնախագահ Բհարիոն Սինգհ Շեխավատին՝ ՀՀ ԱԺ փոխնախագահ Վահան Հովհաննիսյանի, Հնդկաստանում ՀՀ արտակարգ եւ լիազոր դեսպան Աշոտ Քոչարյանի եւ ՀՀ-ում Հնդկաստանի արտակարգ եւ լիազոր դեսպան Դիպակ Վոհրայի ուղեկցությամբ:

«Ուրախ եմ, որ ձեր այցը այստեղ բավականին խանդավառություն եւ ուրախություն է ստեղծել, որովհետեւ ձեր այցով վերանորոգվում են երկու ժողովուրդների միջեւ ձեւավորված պատմական բարի հարաբերությունները, որոնց վկայությունն այսօր Հնդկաստանում գտնվող հայոց եկեղեցիները, Կալկաթայի Մարդասիրական ճեմարանը եւ բազում այլ հիշատակություններն են»,- ասաց Ամենայն Հայոց Հայրապետը՝ ուրախություն հայտնելով երկու պետությունների միջեւ տնտեսության, կրթության եւ մշակույթի ոլորտներում զարգացող սերտ համագործակցության առիթով:

Իր հերթին Բհարիոն Սինգհ Շեխավատին, ուրախություն հայտնելով հնագույն քրիստոնյա երկրում գտնվելու առիթով, նաեւ շնորհակալություն հայտնեց Վեհափառ Հայրապետին՝ կործանարար ցունամիի հետ կապված՝ Նորին Սրբության կարեկցանքի եւ մխիթարանքի խոսքերի համար:

Հանդիպմանը ներկա էր Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի Միջեկեղեցական հարաբերությունների պատասխանատու Տ. Եզնիկ եպս. Պետրոսյանը:

12 հոկտեմբերի

Կրասնոդարի նահանգապետին

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ընդունեց Ռուսաստանի Դաշնության Կրասնոդարի նահանգապետ Ալեքսանդր Տկաչովի գլխավորած պատվիրակությանը՝ ՀՀ ոստիկանության պետ Հայկ Հարությունյանի եւ ՀՀ ԱԳ փոխնախարար Գեղամ Ղարիբջանյանի ուղեկցությամբ:

Նորին Սրբությունը, կարեւորելով նման հանդիպումները, իր գոհունակությունը հայտնեց նահանգապետին՝ հայ ժողովրդի զավակների հանդեպ դրսեւորվող բարյացակամ վերաբերմունքի համար: Վեհափառ Հայրապետը նկատել տվեց, որ տարածաշրջանում երբեմն տեղ գտնող անցանկալի միջադեպերը սխալ ընկալումների դրսեւորումներ են եւ տեղ չունեն երկու ժողովուրդների դարավոր բարեկամության ճանապարհին:

Իսկ նահանգապետը, շնորհակալություն հայտնելով ընդունելության համար, անդրադարձավ երկուստեք հուզող խնդիրներին: Օգտվելով ընձեռված հնարավորությունից՝ նահանգապետը Նորին Սրբությանը հրավիրեց պաշտոնական այցով լինել Կուբանում:

Հանդիպմանն անդրադարձ կատարվեց նաեւ Հայաստանյայց Առաքելական եւ Ռուս Ուղղափառ Եկեղեցիների միջեւ առկա ջերմ հարաբերություններին: Հանդիպմանը ներկա էր Հարավային Ռուսաստանի հայոց թեմի առաջնորդ Տ. Մովսես եպս. Մովսիսյանը:

14 հոկտեմբերի

Ուկրաինայի նորանշանակ դեսպանին

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ընդունեց Ուկրաինայի նորանշանակ արտակարգ եւ լիազոր դեսպան Ալեքսանդր Բոժկոյին:

«Ուրախ ենք, որ Հայաստանում եք կրկին դեսպանի հանգամանքով եւ ձեր ծառայությունը շարունակելու եք բերել մեր երկու ժողովուրդների եւ պետությունների սերտ համագործակցությանը, բարեկամական կապերի զորացմանը: Հաճելի է, որ այդ առաքելությունը Դուք եք շարունակելու՝ լինելով մեր ժողովրդի ջերմ բարեկամը, ինչից շահելու է ե՛ւ Հայաստանը, ե՛ւ Ուկրաինան»,- ասաց Ամենայն Հայոց Հայրապետը:

«Հայաստանն ինձ համար հատուկ երկիր է: Այս չորս տարիներին, որ բացակայում էի այստեղից, այնուամենայնիվ ես Հայաստանի հետ էի եւ՝ Սուրբ Էջմիածնի»,- խոստովանեց դեսպանը՝ շեշտելով, որ պաշտոնավարման ընթացքին պետք է հետամուտ լինի հայ-ուկրաինական համագործակցության առավել զորացմանն ու զարգացմանը:

Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնում կատարվեց դիվանատան շենքի հիմնարկեք

Հոկտեմբերի 3-ին, Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի հանդիսապետությամբ, կատարվեց ամերիկաբնակ տեր եւ տիկին Նազար եւ Արտեմիս Նազարյանների բարերարությամբ կառուցվող Մայր Աթոռի դիվանատան շենքի հիմնարկեքը: Շենքը նախագծել է ամերիկաբնակ մեծանուն ճարտարապետ Արմանդ Ավագյանը: Դիվանատան նոր շենքում տեղակայվելու են կաթողիկոսական գրասենյակները եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսության արխիվը:

Արարողության ընթացքում Մայր Աթոռի դիվանապետ Տ. Արշակ եպս. Խաչատրյանն ընթերցեց շենքի հիմնադրման հիշատակագիրը, որից հետո Նորին Սրբությունն այն զետեղեց շենքի հիմքում:

Արարողության մասնակիցներին իր օրհնության խոսքն ու պատգամն ուղղեց Վեհափառ Հայրապետը: Նորին Սրբությունը գոհունակությամբ նշեց, որ այս շինությամբ հնարավորություն է ընձեռվում հասարակական ու ազգային կյանքում, միջեկեղեցական, պետական ոլորտներում առավել ամբողջական եւ արդյունավետ կերպով կազմակերպելու եւ իրականացնելու Հայ եկեղեցու առաքելությունը՝ ի փառս եւ ի շինություն ժողովրդի:

«.... **Մենք վերստին փառք եւ գոհություն ենք առ Աստված բարձրացնում, որ առաջնորդում է մեր Եկեղեցու կյանքը դեպի նոր իրագործումներ ի ծառայություն հավատավոր մեր զավակների: Թող Տերը Իր Աջը հովանի դարձնի հայոց աշխարհի վրա, պահի եւ պահպանի ազգս հայոց սիրո եւ միաբանության մեջ եւ զորացնի մեր մեջ հավատքը եւ ծառայասիրության ոգին՝ անմնացորդ ու անսակարկ նվիրումով բերելու մեր ծառայությունը՝ որպես 1700-ամյա փառքի պատմություն կերտած Հայ Եկեղեցու արժանի սպասավորներ»**,- ասաց Նորին Սրբությունը՝ իր գնահատանքը հայտնելով բարերարներին, շինարարներին ու բոլոր նրանց, ում ջանքերի շնորհիվ կառուցվում է այս նոր շենքը:

Նոր նշանակումներ

Հոկտեմբերի 11-ից, Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի հայրապետական տնօրինությամբ, Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի միաբան, հոգեշնորհ Տ. Մարկոս վարդապետ Հովհաննիսյանը նշանակվել է Գեղարքունյաց թեմի առաջնորդական տեղապահ: Հայրապետական մեկ այլ տնօրինությամբ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի միաբան հոգեշնորհ Տ. Աբգար աբեղա Հովակիմյանը հոկտեմբերի 11-ից հոգեւոր սպասավորության է կոչվել Սյունյաց թեմում՝ թեմակալ առաջնորդի իշխանության ներքո:

Տես՝ էջ 3

Տես՝ էջ 2

Թարգմանչաց տոնը՝ Օշականում

Հոկտեմբերի 8-ին Օշականում առանձնահատուկ խանդավառությամբ տոնախմբվեց Սբ. Թարգմանչաց տոնը:

Հայոց գրերի գյուտի 1600-ամյակի առիթով, Հայաստանյայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցու Արագածոտնի թեմի եւ ՀՀ Մշակույթի եւ երիտասարդության հարցերով նախարարության համատեղ ջանքերով, կազմակերպվել էր ուխտագնացություն Օշականի Սբ. Մեսրոպ Մաշտոց եկեղեցի: Վաղ առավոտից Հայաստանի թեմերի, երիտասարդական միությունների, բուհերի եւ հոգեւոր հաստատությունների բազմաթիվ երիտասարդներ համախմբվել էին Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի սբ. Տրդատի բաց խորանի առջեւ: Այստեղից ուխտավորները՝ 36 բազմամարդ խմբերով, հոգեւորականների առաջնորդությամբ, հոգեւոր եւ հայրենասիրական երգերի հոգեզմայլ երգեցողությամբ, սկսեցին իրենց քայլերթը դեպի Օշական: Յուրաքանչյուր խումբ իր հետ տանում էր հայոց այբուբենի զարդարուն մեկ տառ, որոնք պետք է զետեղվեին Սբ. Մեսրոպ Մաշտոց եկեղեցու հարեւանությամբ տեղադրված խաչքար-տառերի կողքին:

Մինչ ուխտավորների քայլերթը կհասներ Օշական, Օշական մեկնեց նաեւ Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը: Սբ. Մեսրոպ Մաշտոց եկեղեցու առջեւ Նորին Սրբությանը դիմավորեցին թեմի հոգեւորականները՝ Արագածոտնի թեմի առաջնորդական տեղապահ Տ. Թորգոմ վրդ. Տոնիկյանի առաջնորդությամբ, Արագածոտնի մարզպետ Հրաչ Գյոզալյանը, Աշտարակի քաղաքապետ Ա. Ղալաչյանը, մարզային իշխանությունների այլ ներկայացուցիչներ ու պաշտոնյաներ: «Հրաշափառի» երգեցողության ներքո Հայոց Հայրապետն առաջնորդվեց եկեղեցի, ուր մատուցվեց Սուրբ եւ Անմահ Պատարագ: Պատարագիչն էր Արարատյան հայրապետական թեմի առաջնորդական փոխանորդ Տ. Նավասարդ եպս. Կճոյանը: Պատարագին իր մասնակցությունը բերեցին նաեւ ՀՀ վարչապետ Անդրանիկ Մարգարյանը, կառավարության այլ անդամներ: Հընթացս ս. Պատարագի Մայր Աթոռի դիվանապետ Տ. Արշակ եպս. Խաչատրյանն ընթերցեց Հայոց գրերի գյուտի 1600-ամյակի առիթով Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի սրբատառ կոնդակը:

Հավարտ Սուրբ Պատարագի Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի գլխավորությամբ կատարվեց եկեղեցու բակում տեղադրված 36 խաչքար-տառերի օրհնության մասնավոր արարողություն: Հայոց այբուբենի բոլոր տառերի պատկերմամբ յուրօրինակ այս խաչքարերի ստեղծմանը քանդակագործ Ռուբեն Նալբանդյանը ձեռնամուխ էր եղել դեռեւս երկու տարի առաջ՝ Ամենայն Հայոց Հայրապետի օրհնությամբ:

Խաչքար-տառերի օրհնության արարողությունից հետո Նորին Սրբությունն իր պատգամն ուղղեց բարեպաշտ ժողովրդին:

Նորին Սրբությունն իր գնահատանքը հայտնեց նաեւ ՀՀ վարչապետին այն բոլոր միջոցառումների համար, որ կազմակերպվեցին ՀՀ կառավարության կողմից՝ փառավորապես տոնախմբելու Հայոց գրերի գյուտի 1600-ամյակը:

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ ՍԲ. ԷՋՄԻԱԾՆԻ
ՏԵՂԵԿԱՏՎԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳ

«Յիշեաց զմեզ Տէր
եւ օրհնեաց զմեզ»
(Սղմ. ճժԳ. 12):

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ ԾԱՌԱՅ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ,
ՈՂՈՐՄՈՒԹԵԱՄԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԵՒ ԿԱՄՕՔՆ ԱԶԳԻՍ
ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՊԵՏ ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ,
ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՆԱԽԱՄԵԾԱՐ ԱԹՈՌՈՅ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ
ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՍՐԲՈՅ ԿԱԹՈՒՂԻԿԷ ԷՋՄԻԱԾՆԻ

ՔՐԻՍՏՈՍԱՒԱՆԴ ՍԻՐՈՅ ՈՂՋՈՅՆ ԵՒ ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ
ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ, ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՅՈՑ
ՍՐԲՈՅ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԱՅ ԵՒ ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼՍՈՅ,
ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՑ, ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՑ, ՎԱՐԴԱՊԵՏԱՑ, ՔԱՀԱՆԱՅԻՑ ԵՒ ՍԱՐԿԱՒԱԳԱՑ,
ԹԵՄԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՈՑ, ԹԵՄԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՄԱՅՆՔԱՅԻՆ ԽՈՐՀՐԴՈՑ ԵՒ
ՊԱՇՏՕՆԷԻՑ ԵՒ ՍԻՐԵՑԵԱԼ ՀԱՄԱՅՆ ՀԱՒԱՏԱՑԵԱԼ ԺՈՂՈՎՐԴԵԱՆ ՀԱՅՈՑ

Տնորին Աստծո եւ երկնային ողորմությունը այցելեցին ազգիս եւ Հայաստան աշխարհիս Հայ գրերի երեւելի գյուտով, որի 1600-ամյակը տոնախմբելու շնորհընկալներն ենք այսօր: Աղոթք բարձրացնենք երկինք, քանզի «Հիշեց մեզ Տերն ու օրհնեց մեզ», պարգեւելով անձինք պսակավոր, «որք զարդարեցին տնօրինաբար զիմաստս անեղին. հաստատելով յերկրի զգիր կենդանի»:

Պայծառ ու պանծալի են հիշատակները, որ պիտի ոգեկոչենք:

16 դար հեռվից մեր հոգու առջեւ մարգվում է հայոց կյանքի այն երջանիկ օրը, երբ Մաշտոց Վարդապետը վերադառնում էր Վաղարշապատ՝ հայերենի նորագյուտ Տառերը սեղմած սրտին՝ Հայաստանի համար, իր ազգի համար ցավացող սրտին: Հեռավոր ճանապարհորդությունից ուրախ էր վերադառնում. Աստված ունկնդիր էր եղել նրա անդադրում աղոթքներին եւ օրհնել էր նրա տքնաջան աշխատանքը, օրհնել էր նրա առաքելությունը: «Այբ» եւ «Քէ»՝ սկիզբն Արարիչ ու վերջը՝ Քրիստոս խմաստով ծնունդ էր առել 36 նշանագիր այբբենաշարը, որպեսզի հայ ժողովուրդը շուրթով մայրենի լեզվով ընթերցի Աստվածաշունչը, «եւ բոլոր մարդկանց հասնի քրիստոնեաբեր փրկությունը», ճանաչելի լինեն իմաստություն եւ խրատ, իմանալի՝ հանճարների խոսքը:

Ճանապարհի կայաններն անցնում էր հուսառատ, քանզի գիրեր, որ հայրենի երկրում սպասում են իրեն՝ ընդունելու իր ջանքերի արգասիքը: Մովսեսն անգամ այնպես ուրախ չէր, ասում է Մաշտոցի աշակերտ ու վարքագիր Կորյունը, որովհետեւ երբ բազուկներին առած աստվածագիր տախտակները, իջավ Սինա լեռից, ժողովուրդը ոսկեձույլ կուռքի էր երկրպագում: Մինչ Մաշտոցին անհամբերությամբ սպասում էին Սահակ Պարթեւ Կաթողիկոսը, Վռամշապուհ Թագավորը, նախարարազունք ավագանին, աշխարհահոգ դասը եկեղեցականաց, ու երբ լսեցին, թե մոտեցել է մայրաքաղաքին, ժողովրդի բազմությամբ ելան ընդառաջ: Եվ Արաքսի ջրերը ականատես եղան հանդիպման խնդությանը, օրհնության երգերին, փառաբանական ու գոհաբանական աղոթքներին:

Աստծո անանց խոսքը լսելի դարձնելու համար սկզբնավորվեց հայերեն դպրությունը: Հայոց աշխարհի բոլոր գավառներում Թագավորի հոգածությամբ եւ Հայրապետի խնամքով բացվեցին դպրոցներ, կրթվեցին մանուկներ, ազատագունդ բանակը, եւ ժողովուրդն ինքը գալիս էր դեպի «աստվածային գիտության բացված աղբյուրը»: Մաշտոցյան տառերը դարձան կենդանագիր խոսքի ծառայության մարտիկներ, «հայաբարբառ, հայրենախոս դարձան օրենսւսոյց Մովսեսը՝ մարգարեական գնդի հետ եւ առաջադեմ Պողոսը բոլոր առաքելական գնդով, Քրիստոսի աշխարհակեցույց Ավետարանի հետ միասին»: Ու բացվեցին հոգու անապատ վրակները, աշակերտները ուսուցիչներ դարձան, թարգմանիչներ, մեկնիչներ, շարականագիր, պատմիչ ու իմաստասեր: Իմանալի լույսի կամարով միավորվեց Հայոց բաժանված հողը ու երկատված ազգային կյանքը: Աստծո խոսքը հարդարեց ու զարդարեց հոգիները, հայրենի մեր երկրում պարզեցրեց փրկության հույսն ու հարության հավատը: Տերը օրհնեց իր ժառանգությունը, որը իրենց վկայության կյանքով վառակել էին Տիրոջ սուրբ առաքյալները եւ առաքելապատիվ հավատի մեր հայրը՝ Սուրբ Գրիգոր Լուսավորիչը: Արդարեւ, «Հիշեց մեզ Տերն ու օրհնեց մեզ»: Հայաստանի համար դժվարին ժամանակում տերեր եղան ազգին եւ առաջնորդ հավատարիմ հոգեւորական ու աշխարհական իշխանավորները մեր, «որ զօրութեամբ Հօր իմաստութեան էին անեղի հաստատեցին զաթոռ սրբոյն Գրիգորի՝ թարգմանութեամբ նշանագրութեան»:

Սահակ-Մեսրոպյան դպրոցի օրհնյալ սերունդը կերտեց 5-րդ դարը հայոց պատմության՝ մտքի ու հոգու զարթոնքով պայծառ ու հանճարագործ, նվիրումով ու հավատարմությամբ հաղթական եւ նահատակությամբ լուսազգեստ: Հոգով կրթածը հոգի կրթեց: Մեր պատմության հետագա բոլոր դարերն առաջնորդեց հայ մշակույթի ոսկե հունձքի սերունդը՝ Քրիստոսասեր ու հայրենապաշտ, ազնվահոգի, լուսավորյալ ու միրավորական այն սերունդը, որը փորձության ժամին չվարանեց կյանքով պաշտպանել հավատն ու հայրենին: Հայրեր ու որդիներ, ովքեր անցողիկի մեջ հավիտենականի ճանաչումով, մեր Տիրոջ սրբազնասուրբ անունը իրենց շուրթերին, անցան ճանապարհը Ավարայրից Նվարսակ: «Հիշեց մեզ Տերն ու օրհնեց մեզ», շնորհելով դար երկուսքենի, դար հերոսացումի, երբ քչերի համերի, «որք մար առաքինի գրնկվեցին շարերը, «որք զերկրաւոր մեծութեան փառաց խասար կոչեցին, ապաինելով ի յոյս անմահ փեսային՝ անճառ բանին արժանի եղեն»: «Հիշեց մեզ Տերն ու օրհնեց մեզ»: Շողաց արեւը Շավարշանի դաշտից վեր եւ առավել միավորեց հայոց Հավատն ու Հայրենիքը: Հայաստանի հողը պաշտպանված եղավ, թե ուրնակոխ, կանգուն եղավ հայոց պետականությունը, թե կործանված, երեւունվեց տառերով, Գրով Կենդանի միշտ պաշտպանված մնաց հայ հոգին: Մաշտոցյան նշանագրերը մագաղաթին շարվելով, հոգիներում էին գրի առել մեր ժողովրդի գոյության իմաստն ու խորհուրդը:

Մաշտոցյան Գրով անմահացել է մեծաքանչ հայոց լեզուն, ու ոսկեհունդ արմատից բարձր բարձրացել է կանաչազարդ ծառը հայ մշակույթի, որոնցով ընդմիշտ մեկ ու միասնական է աշխարհասփյուռ ազգս հայոց, իր քրիստոնեական ինքնությամբ, իր հավատավոր, արեղծող ու առաջադիմության ձգտող հոգեւոր ներաշխարհով: 16 դար ինչ որ արեղծել է մեր ժողովուրդը, այնտեղ ներկա են հայերենի առաջին ուսուցիչները՝ Սուրբ Սահակ ու Սուրբ Մաշտոց մեր մեծ ու երանելի Վարդապետները, ու քանի դեռ անմար է նրանց լուսեղեն հիշատակը եւ հայ գրերի ոգեղեն խորհուրդը, պիտի ապրեն ու գործեն աստվածային խավարացիր լույսի ու անհուն զանձերի բաշխումով շարունակելով կրթել միտք անհաղթ ու հոգի ազատ եւ հավատարիմ:

Սիրելի ժողովուրդ հայոց, սրտիդ սեղմած պահպանիր Մաշտոցյան գիրը մեր հարազատ, եւ միշտ նվիրական պիտի մնան մեր Հայրենիքն ու Սուրբ Եկեղեցին: Սիրիր մեր մայրենին, ու պիտի գովերգվեն փառքերը նախնյաց, շնորհը ծաղկի, տեսիլքը ազնիվ ու մաքուր եւ ձգտումը վսեմ՝ հայրենյաց կյանքում: Լուսավոր ու պայծառ պահիր հայոց դպրոցը, եւ մեր զավակների հետ հավերժի մասին պիտի գրուցեն Ազատն Արարատ, Մայր Արաքս ու Մայր Տաճար, որ ընդմիշտ հիշում են այն երջանիկ օրերի խնդությունը, երբ պատվական մեր ուսուցիչները հայերեն հնչող Աստծո խոսքով երանելի, ցանկալի ու սքանչելի դարձրեցին Հայոց աշխարհը:

Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնից հորդոր ենք կարդում մեր Նվիրապետական Աթոռներին, թեմակալ առաջնորդներին, ուխտապահ հոգեւոր դասին եւ համայն հավատավոր մեր ժողովրդին՝ Հայաստանում եւ Սփյուռքի մեր գաղթօջախներում 2005 թվականին համազգային հանդիսությամբ ու շուքով տոնել Հայ Գրերի աստվածօրհնյալ Գյուտի պանծալի հիշատակները: Աշխարհի չորս ծագերում թող մեր խնդագին հոգու աղոթքը բարձրանա երկինք, քանզի «Հիշեց մեզ Տերն ու օրհնեց մեզ»՝ պարգեւելով անձինք պսակավոր, «որք զարդարեցին տնօրինաբար զիմաստս անեղին. հաստատելով յերկրի զգիր կենդանի»:

Թող Աստծո խաղաղ ու արդար հայացքը շողարձակի հայոց կյանքին՝ ազատ ու վերածնվող մեր Հայրենիքում եւ Հայ Սփյուռքի բոլոր կողմերում:

Իշխան Սուրբ Սեղանի առջեւ աղոթք ենք բարձրացնում երկինք՝ հայցով, որ Աստված, բարեխոսությամբ լուսաբնակ մեր թարգմանիչ վարդապետների, շնորհ եւ ավելի շնորհ բաշխի հավատավոր մեր ժողովրդին եւ որպեսզի հարատեւ լինեն սերը եւ նվիրումը առ Հայրենին ու մեր Սուրբ Եկեղեցին, եւ աներեր մեր հավատը, որ «Տերը բարություն պիտի գործի, իսկ մեր երկիրն իր պտուղը պիտի տա» (Սղմ. ՁԴ. 13):

«Շնորհք, ողորմութիւն, խաղաղութիւն Աստուծոյ ի Հօրէ եւ ի Տեառնէ Յիսուսէ Քրիստոսէ Որդւոյն Հօր, ճշմարտութեամբ եւ սիրով եղիցին ընդ Ձեզ»: Ամէն:

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ
Տուաւ Կոնդակս ի 29-ն Յունուարի
յամի Տեառն 2005 եւ ի թուին Հայոց ՌՆԾԴ
ի Մայրավանս Սրբոյ Էջմիածնի
ընդ համարաւ 283

ԳԵՈՐԳ Զ ՉՈՐԵՔՉՅԱՆ
Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց
(ծն. 1868, կթղ. 1945-1954 թթ.)

ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒ ԱՇԽԱՐՀԸ

«Եկեալ եմ յաշխարհ, զի վկայեցից ճշմարտութեանն. ամենայն, որ ի ճշմարտութենէ է, լսէ բարբառոյ Իմոյ»
(Յովհ. ԺԸ 36-38)

Բարեպաշտ եղբայրնե՛ր եւ քոյրեր, կան մարդիկ, որոնք ասում են, թէ տեսանելի եւ շօշափելի իրերն են միայն, որ իրապէս գոյութիւն ունին, անտեսանելիներն ու անշօշափելիները բնաւ գոյութիւն չունին. գոյութիւն ունի միայն այն, որ աչքով տեսնում եմ եւ ձեռքով շօշափում:

Ես ընդհակառակն եմ պնդում. անտեսանելին մարդու կեանքի մէջ աւելի մեծ դեր է խաղում, քան տեսանելին: Ես իմ կեանքում համեմատաբար աւելի շատ մարդիկ եմ տեսել, որոնք սիրոյ, հաւատարմութեան եւ բարեկամութեան մէջ, որոնք անտեսանելի են, երջանկութիւն են որոնել եւ գտել, քան դրամի, կայքի եւ գոյքի մէջ, որոնք տեսանելի են: Եւ որովհետեւ անտեսանելին այդքան արժէքաւոր է մեր կեանքի համար, ուստի եւ այսօր կը խօսեմ ձեզ անտեսանելի նիւթի՝ ճշմարտութեան մասին՝ բնաբան առնելով Յովհաննու Աւետարանի խօսքը. «Եկեալ եմ յաշխարհ, զի վկայեցից ճշմարտութեանն»:

***

Պիղատոսը հարցնում է Յիսուսին. «Յիրաւի Դու Քեզ թագաւո՞ր ես համարում»: Յիսուս պատասխանում է. «Այո՛, թագաւոր եմ»:

Ես էլ եմ պնդում, որ Նա աշխարհի մեծագոյն թագաւորն է: Ֆրանսիայի կայսր խրոխտ Նապոլէոն Առաջինը, որ մեծ եւ խոհուն միտք էր, յաճախ կրկնել է, թէ յիրաւի Յիսուս մեծ մարդ է, որ հազար ութ հարիւր տարիներ սահել անցնելուց յետոյ էլ այսօր միլիոնաւոր մարդիկ պատրաստ են Նրա համար իրենց կեանքը զոհելու:

Պիղատոսը պատուիրում է յանձնել Յիսուսին զինուորներին, որոնք կարմիր շապիկ են հագցնում, ձեռքը տալիս են եղէգնեայ գաւազան եւ գլխին դնում փշեայ պսակ, որով ծաղրում են՝ կամենալով ասել. «Դու թագաւոր չես, այլ միայն հեգնանքն ես թագաւորի»:

Բայց ի՜նչպէս սխալւում են նոքա. տիեզերական պատմութիւնն էլ մարդկային մտքի պատմութիւնն է եղել եւ կը լինի այսուհետեւ: Ձե՛զ կասեմ, զինուորնե՛ր, Նա մեծ եւ իսկական թագաւոր է: Իսկ քե՛զ, Պիղատոս, կասեմ. «Քո հպատակների մէջ Նա հզօրագոյնն ու մեծագոյնն է, որ երբեւիցէ երկիրը տեսել է»: Եթէ Յիսուս թագաւոր է, ապա ո՞ւր է Նրա թագաւորութիւնը՝ անշուշտ կը հարցնէք դուք: Ես պէտք է նշեմ, մատովս ցոյց տամ, որ դուք՝ տաճարում եղողներդ, տեսնէք եւ հաւատիանաք, թէ ճշմարիտ եմ խօսում:

Պիղատոս ասում է. «Դու Իսրայէլի թագաւոր չես, այդ դուն էլ լաւ գիտես... Բայց այնուամենայնիւ, թագաւո՞ր ես»: Յիսուս պատասխանեց թէ՝ «Դուն ես վկայում, որ Ես թագաւոր եմ. ես աշխարհ եմ եկել, որ ճշմարտութիւնը վկայեմ. ահա՛ Իմ թագաւորութիւնը»: Յիսուս ճշմարտութիւնը աշխարհ բերաւ եւ Իր խօսքով ու կեանքով պաշտպանեց այն. ահա այն խոշոր բանը, որ ցուցադրեց Յիսուս. ահա այն զարմանալին ու թագաւորականը, որ հանդէս բերաւ Նա:

Հաւատացեալ եղբայրնե՛ր եւ քոյրեր, երբ մի գիտնական բնութեան շատ գաղտնիքներից մէկը լուծում է, այդպիսիին մենք կոչում ենք գիտութեան թագաւոր: Երբ մի գեղարուեստագէտ՝ մի նկարիչ, մի բանաստեղծ, մի քանդակագործ, պատկերացնում է բնութիւնը իր կուսական գեղեցկութեամբ, գեղեցկութեան թագաւոր ենք անուանում նրան: Ահա այս իմաստով էլ Յիսուս Պիղատոսի առաջ անուանում է Իրեն թագաւոր: Նա ասում է Պիղատոսին, թէ Աստուած Ինձ մի մեծ եւ խոր գաղտնիք է յայտնել, ես էլ նոր գիտ եմ արել՝ աշխարհի դժուարագոյն առեղծուածն եմ լուծել, մարդկութեան համար կարեւորագոյնն եմ գտել եւ Իմ վարդապետութեամբ ու կեանքով ապացուցել այն: Ես պարզել եմ Աստուծոյ, աշխարհի եւ մարդու էութիւնը. այս ճշմարտութիւնը Ես եմ աշխարհ բերել: Ահա՛ Իմ գիւտը:

Յիսուս չի պնդում, թէ Ինքը թագաւոր է, որովհետեւ հրեշտակները Բեթղեհեմում փառաբանեցին Նրան եւ ոչ էլ համարում է Իրեն թագաւոր, որովհետեւ հիւանդներ է բժշկել ու հրաշքներ գործել: Յիսուսի թագաւորութիւնը այս անցած ու հնացած հիմքերի վրայ չէ հաստատուած. Նրա գահը մետաղէ ոտների վրայ է կանգնած, ուստի եւ միշտ էլ հաստատուն կը մնայ: Ես մեծ եւ հզօր թագաւոր եմ, ասում է Յիսուս, որովհետեւ մեծ ճշմարտութիւն եմ աշխարհ բերել:

Պիղատոսը, ուսերը վեր քաշելով, ասաց. «Զի՞նչ է ճշմարտութիւն»: Շատերը այնպէս են կարծում, որ Պիղատոսի այս խօսքերը ծաղր են պարունակում: Իսկ ինձ թւում է, թէ նոքա աչքաթող են անում Աւետարանի այն պատմուածքները, որոնք Պիղատոսի՝ դէպի Յիսուս ունեցած բարեացակամութիւնն են արտայայտում եւ Նրան ազատելու տրամադրութիւն ցոյց տալիս: Եւ ի՞նչ իրաւունք ունինք Պիղատոսին ժամանակի վատագոյն եւ թեթեւամիտ մարդոց շարքը դասելու: Ես տրամադիր եմ հաւատալու, որ Պիղատոսը թէեւ թոյլ, բայց լուրջ մարդ էր եւ այդ խօսքերը արտասանած չէր լինի ժպիտը երեսին՝ քմծիծաղով, այլ իր ժամանակի լուրջ անձանց նման՝ վշտոտ դէմքով. «Երանի թէ մարդ իմանար, թէ ի՛նչ է ճշմարտութիւնը»:

Քրիստոնեա՛յ եղբայրներ, երբ անցնում է երիտասարդութիւնը եւ գալիս առնական հասակը, մարդ նոր է սկսում ըմբռնել կեանքի լրջութիւնը եւ առեղծուածային բնոյթը եւ լրջօրէն զբաղւում այդ հարցով: Կեանքի մարդը, այն է՝ ուտող-խմողը եւ հաճոյասիրութեամբ ժամանց ունեցողը, չի նկատում ո՛չ կեանքի լրջութիւնը եւ ո՛չ էլ նրա հանելուկային բնոյթը: Բայց մենք, որ լրջութեան սահմանն ենք թեւակոխել, կամենում ենք իմանալ, թէ ի՛նչ է ճշմարտութիւնը:

Հին ժամանակներից ի վեր մարդիկ հետախուզել են իմանալու այն... Եգիպտոսում՝ մեծ անապատի եզրին, հին ժողովուրդները, որոնք հնագոյն ժամանակներից այնտեղ ապրել են, կանգնել են քարէքանդակ հրաշալի յուշարձաններ: Նոքա պատկերացնում են պառկած առիւծներ՝ լուրջ եւ հպարտ կնոջ գլխով ու կրծքով: Նոքա քանի մի հազար տարիներէ ի վեր լուռ եւ սեւեռեալ հայեացքով նայում են անապատին: Ով տեսնում է նոցա, եթէ լուրջ մարդ է, զգում է, որ այդ առեղծուածային մարմինները եւ այդ սեւեռեալ հայեացքները ասում են. «Շուրջդ ամէն ինչ գաղտնիք է եւ խաւար, խե՛ղճ մարդ. չգիտես դու քո ծագումը, քո ներկան եւ քո վախճանը: Դու չես ճանաչում ո՛չ աշխարհը եւ ո՛չ Աստծուն: Մինչեւ իսկ քե՛զ չես ճանաչում, տխմա՛ր արարած: Դու չես ըմբռնում մարդկային կեանքի եւ աշխարհի ստեղծագործութեան ճշմարտութիւնը»: Ուստի Պիղատոսից չպիտի ղժգոհել: Պիղատոսի խօսքը՝ «Զի՞նչ է ճշմարտութիւն», յաճախ արտասանել են շատ լուրջ մարդիկ հին ժամանակներից մինչեւ այսօր:

Գերմանացի բանաստեղծ-փիլիսոփայ Լեսսինգը ասել է. «Եթէ մի օր Աստուած երեւէր ինձ եւ ասէր թէ՝ «Աջ ձեռքումս ճշմարտութիւնն է, իսկ ձախումս՝ ճշմարտութեան որոնումը. ո՞րը կը կամենայիր», ես կընտրէի ձախն ու կասէի. «Տէ՛ր, տո՛ւր ինձ ճշմարտութեան որոնումը, որովհետեւ ճշմարտութիւնը միայն Քեզ է պատկանում»:

Իմ ըմբռնմամբ՝ մի շատ խելօք խօսք է, որ նրա արիասիրտ հեղինակին մեծ պատիւ է բերում:

Շարունակելի

ՄԱՐԿՈՍ ՃԳՆԱՎՈՐ
(Ե դար)

ԵՐԿՈՒ ՀԱՐՅՈՒՐ ԽՈՍՔ ՀՈԳԵՎՈՐ ՕՐԵՆՔԻ ՄԱՍԻՆ

1. Քանի որ դու հաճախ հարցրել ես, թե ինչ նկատի ունի առաքյալը, երբ ասում է. «Օրենքը հոգեւոր է» (Հռոմ. Է 14), եւ ինչպիսի հոգեւոր գիտություն ու գործեր են հատուկ նրանց, ովքեր կամենում են այն ունենալ, ըստ կարելվույն կխոսենք այս մասին:

2. Նախ՝ մենք գիտենք, որ Աստված է սկիզբը, միջինն ու վերջը ամենայն բարու, եւ անհնար է, որ հավատանք որեւէ բարի բանի կամ կատարենք այն առանց Հիսուս Քրիստոսի եւ Սուրբ Հոգու:

3. Ամեն բարի բան Աստծուց տրված է նախախնամորեն, եւ ով հավատում է, որ սա այսպես է, չի կորցնի իրեն տրվածը:

4. Հաստատուն հավատը հզոր աշտարակ է, եւ հավատ ունեցողի համար Քրիստոսն ամեն ինչ է:

5. Թող Նա, ով սկիզբն է դնում ամեն բարի բանի, սկիզբը դնի քո ձեռնարկած ամեն ինչի, որպեսզի ամեն ինչ Նրա օրհնությամբ կատարվի:

6. Խոնարհին ու հոգեւոր կյանքով ապրողը Սուրբ Գիրքը կարդալիս կհամարի, որ ամեն ինչ իրեն է վերաբերում եւ ոչ թե մի ուրիշի:

7. Խնդրիր Աստծուն բանալ սրտիդ աչքերը, որպեսզի տեսնես աղոթքի եւ հոգեւոր ընթերցանության արժեքը, երբ կարդացածը հասկացվում եւ գործադրվում է:

8. Եթե մարդը մի հոգեւոր շնորհ է ստացել եւ կարեկցանքի զգացում ունի նրանց հանդեպ, ովքեր այդ շնորհը չունեն, իր կարեկցանքի շնորհիվ պահպանում է այն, մինչդեռ սնափառը, սնափառության փորձություններին տրվելով, կկորցնի այն:

9. Խոնարհ մարդու բերանը ճշմարտությունն է խոսում. իսկ ով խոսում է ճշմարտության դեմ, նման է այն ծառային, ով ապտակեց Տիրոջը (Մարկ. ԺԴ 65):

10. Աշակերտ մի՛ դարձիր ինքնագովին, չլինի թե խոնարհության փոխարեն հպարտություն սովորես:

11. Մի՛ հպարտացիր Սուրբ Գրքի քո բացատրություններով, որպեսզի չլինի թե միտքդ աստվածհայհոյության զոհ դառնա:

12. Մի՛ փորձիր որեւէ դժվարին բան վիճաբանությամբ բացատրել, այլ այնպես, ինչպես հոգեւոր օրենքն է պահանջում՝ համբերությամբ, աղոթքով եւ աներեր հույսով:

13. Կույր է այն մարդը, ով աղաղակում է՝ ասելով. «Որդի՛ Դավթի, ողորմի՛ր ինձ» (Ղուկ. ԺԸ 38): Նա դեռեւս միայն մարմնով է աղոթում եւ ո՛չ հոգեւոր գիտությամբ:

14. Երբ նա, ով մի ժամանակ կույր էր, վերագտավ տեսողությունը եւ տեսավ Տիրոջը, այլեւս չխոստովանեց Նրան իբրեւ Դավթի որդի, այլ Աստծո՛ Որդի եւ երկրպագեց Նրան (Հովh. Թ 38):

15. Մի՛ հպարտացիր, երբ աղոթելիս արտասվում ես: Որովհետեւ այդ Քրիստոսն է, որ դիպել է աչքերիդ եւ քեզ հոգեւոր տեսողություն պարգեւել:

16. Ով կույրի նման, դեն նետելով իր հագուստը, մոտենում է Տիրոջը, դառնում է Նրա աշակերտը եւ ճշմարիտ վարդապետության քարոզիչ (հմմտ. Մարկ. Ժ 50):

17. Չարը խորհելը դարձնում է միտքը պղնձյա, իսկ չարն ինքնազսպմամբ ու հույսով ոչնչացնելը փշրում է սիրտը:

18. Կա սրտի փշրում, որ մեղմ է եւ սիրտը խորապես զղջացող է դարձնում, եւ կա փշրում էլ, որ կոպիտ ու վնասակար է եւ ամբողջապես ցնցում է սիրտը:

19. Արթնությունը, աղոթքը եւ համբերատար ընդունումն այն ամենի, որ հասնում է մեզ, առաջ են բերում փշրվածություն, որ սրտին չի վնասում, այլ օգտակար է, եթե, իհարկե, մենք չափազանցությամբ չենք վերացնում նրանց միջեւ եղած հավասարակշռությունը: Ով հարատեւում է սրանց մեջ, ուրիշ տեսակ օգնություններ եւս կստանա, իսկ ով ծույլ ու անտարբեր է, այս կյանքին հրաժեշտ տալիս անտանելիորեն կտանջվի:

20. Հեշտասեր (հաճույքասեր) սիրտը դառնում է հոգու բանտ ու կապանք, երբ վերջինս հեռանում է այս աշխարհից, մինչ ջանասեր սիրտը բաց դուռ է:

21. Դեպի քաղաք տանող երկաթե դարպասը (Գործք ԺԲ 10) կարծր սիրտն է, բայց նեղություն ու դժվարություն կրողի համար դարպասն ինքն իրեն կբացվի, ինչպես պատահեց Պետրոսի հետ:

22. Կան աղոթքի կատարման տարբեր եղանակներ, որոնցից ոչ մեկն էլ վնասակար չէ, այլապես դա աղոթք չէր լինի, այլ սատանայի գործ:

23. Մի մարդ ցանկացավ չարիք գործել եւ սովորականի պես նախ աղոթեց. եւ Աստծո արգելքին հանդիպելով՝ այնուհետեւ չափազանց շնորհակալ եղավ Նրան:

Շարունակությունը՝ էջ 6

ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՑԻ

«Մատյան ողբերգության» պոեմի արվեստը

Սկիզբը՝ թիվ 11-18

Նարեկացու գիրքը մակդիրների առատաբուխ եւ անսպառ հեղեղ է:

Աստծուն բնութագրող մակդիրներն անսահման են ու անքանակ այն աստիճանի, որ այդ վերադիրներով մի առանձին բառարան կարելի է կազմել: Ահա մի քանիսը միայն. բազմապարգեւ անոխակալ, ամենափրկիչ, անպարագիր պարգեւ, անսահմանափակ ընդարձակություն, անամփոփելի առավելություն, անտկարանալի բարերարություն, աննվազ լիություն, «Տե՛ր անոխակալ եւ երկայնամիտ, ներող, բարեգութ, հզոր, ողարմած»: «Անմատչելի հեռավոր եւ անընդմիջելի մերձավոր»: Բառ-բնորոշումների կուտակում է ՅԷ գլխի մի ամբողջ հատված (բնագրում՝ Ի, փոխադրության մեջ՝ Գ): Նույնը ԻԸ գլխում (ե) եւ այլուր:

Այլ առիթներով ստեղծում է նաեւ այսպիսի մակդիրներ. կարծրերախ ձի, հոգնաթախիծ վշտացյալ, «մթնածիս վրա խավարասնունդ»:

Նարեկացին բարձրաճաշակ է ամեն ինչում, եւ դա հատկապես բառապաշարի մեջ: Նրա բառագանձը հարուստ է ոչ միայն հատընտիր, բայց միշտ բնական ինչեղությամբ օգտագործված բառապաշարով, այլեւ

նորաստեղծ բառաձեւերով, որոնց անփոխարինելի վարպետն է նա, ինչպես՝ քստմնափուշ, ասպակասպաս (ունի տարբեր ստուգաբանություններ՝ լափ, որսորդի սպասավոր, որսորդ շուն, կերակուրի մնացորդին սպասող), հարամնաց, հանապազամուխ, ձայնարձակություն, ինքնահարված (տանջանքներ), տաժանատեսիլ, կենդանախարույկ, համայնաշինչ, հրաշապատիվ, պսկապաճույճ, գիշերավար, աղանդահնար, վայրագասուն, հոգնատխուր, պոռնկակերտ (կերպարանք), քառադիմակ (կուռք), կրկնանախատ (կշտամբություն), մամռարմատ, մեղսամակարդ (մարմին), դժոխարմատ (ծառ), մտառել, արեգակնակեզ, ինքնանախատ, երկնաչու, բռնամարտիկ, մերկամրցանակ, լուսապատար, հարսնապաճույճ, վերնամրցանակ: Բառապաշարի ընտիր ու նորաբան շերտերը շարունակվում են նաեւ «Մատյան ...»-ը եզրափակող «Յիշատակարան ...»-ում:

«Մատյան ...»-ի տաղաչափական արվեստը շատ յուրահատուկ է: Խոսքի շարժիչ ուժը ամբողջական տողերի ու պատկերների հաջորդական կշռույթն է՝ դարձյալ նման դեպի ափ եկող ծովի ալիքներին: Դա ազատաչափն է՝ անկաշկանդ ընթացքով, մտքի ներքին ճյուղավորումները չկաշկանդող հարաճունությամբ: Չափի, հանգի մասին այստեղ խոսք լինել անգամ չի կարող: Բայց կա մի գլուխ, որտեղ իր խոսքն ավելի զգացմունքային դարձնելու համար Նարեկացին մուտքի այսպիսի խոսք է ասում.

Եւ արդ, արուգապէս եւ խրատամբ ընդ որս,
Որք ըստ ձայնից կողկողանաց
Եւ զբանիցն յարմարութիւն հանդերձեն՝
Ի նոյն գիր բերեալ զաւարտմունս բանիցն,
Որովք առաւել սաստիկ մորմոքեալ ճմլեցուցանեն
Զաղէտս կարեացն սրտին ընդ ձայն արտասուացն
բղխմունս,-
Ուստի եւ բազմեալ իմ ի գլուխս պարու ակմբից դասու այսր երախանաց,
Որք զլալեացն յեղանակեն բանաստեղծութիւն,
Եւ ես ընդ նոսին նոցին հեծութեամբ, աստղական
ձայնարձակութեամբ
Զանձինս պարածանեմ զվշտակրութիւն:
Եւ այս են պարկանեալ թախծականացն կերպադրութիւնք

Որք ի մի գիծ սահմանեալ՝
Կացուցանեն զթշուառութեանցն զարհուրանս՝
Այսպիսի կցորդութեամբ շաղկապեալ (ԻՁ, ա):

Սա բանաստեղծական հանգի մի ամբողջ տեսություն է: Թեեւ հանգը համաշխարհային գրականության մեջ տարածվեց արաբների միջոցով՝ «Ղուրան»-ից, բայց Նարեկացին այստեղ հանգին ժողովրդական ծագում է վերագրում, ընդգծում հոգու վրա ներգործող հուզիչ դերը, եւ ինքն էլ իր «Մատյան ...»-ի այդ գլուխը շարահարում է «ի» ձայնավորի միահանգ հնչարտաբերմամբ: Այս «ի»-ն (թվային համարժեքով 20-ը) պատահական չէ: Ըստ ուսումնասիրողների դրա իմաստը հետեւյալն է. «Այս ոտանավորի հանգերը ես նրա համար «ի»-ով կազմեցի, որ ցույց տամ, թե պարտական եմ քսան քանքարի, այսինքն այն բազում շնորհներին, որոնք ընդունեցի Աստծուց» (Գրիգոր Նարեկացի, Մատյան ողբերգության, 2003, Մ. Խերանյանի փոխադրությամբ, էջ 144: Տես նաեւ Մատեան ..., էջ 1019-1020):

Այս հատվածին դեռեւս միջնադարյան մեկնիչներն ու գրիչներն են արձագանքել, նշելով, որ տողերը «ի» ձայնավորով հանգավորելով՝ Նարեկացին «կրկին շուք տա բանին կարգաց», «Յաղագս լալական եղանակի», «... ոտնաչափն ուղորդ գայ եւ ի գոյնն, զի լալիք է» (Մատեան ..., էջ 1016):

Նարեկացու խոսքն այս հատվածում ոչ միայն հանգավոր է, այլեւ չափաբերված եւ տատանվում է 14-15 վանկի միջեւ: Սա ի՛ր հերթին է նրա խոսքը դարձնում երաժշտական: Սրան էլ ավելանում են բաղաձայնույթի դեպքերը, ինչպես. «Սուր սուսերաւ սաստից գոյութիւն բնութեանս յաւշատի»:

Հաջորդ գլխում Նարեկացին շարունակում է նախ՝ խորհրդածել բանաստեղծական արվեստի ձեւի մասին, այնուհետեւ նախապես իր մտածած ձեւով շարադրել խոսքը: Նա գրում է. «Քանզի ողբաձայն բանաստեղծության հետ վերընծայեցի եւ չափական խոսք, Յյուսեցի կական ու կողկողագին հառաչ-հեծություն, Դառնաթախիծ լաց, արտասվագին երգ, - Այժմ վերստին պիտի սկսեմ պաղատանքներն իմ Խոստովանորեն եւ գղջողաբար, բարբառելով բաց Ու մերկանալով ծածուկն ու գաղտնին: Որպեսզի սկիզբն ամեն մի տողի, ինչպես եւ վերջը միեւնույն բառի կրկնությամբ Այս թախանձալից եւ նմանաձայն աղոթքը այստեղ ես պիտի դնեմ, Որ խոնարհություն է հոգեկեցույց» (ԻԷ, ա): Բառերի կրկնությամբ ստեղծված այդ հատվածն ունի այսպիսի տեսք.

Մեղայ՛ մեծիդ բարերարութեան, անարգս մեղայ
Մեղայ՛ ծագմանդ ճառագայթից, խավարս մեղայ...

Եվ այսպես 11 տող, դարձյալ բաղաձայնույթի առկայությամբ. «Մեղա՛յ, գերունակ գոգոյդ գոգանաց, անբաւս մեղայ» («Մեղա՛ գերագույն գոգիդ գոգալիր, անսահման մեղա՛...»): Այնուհետեւ վերստին 7 տող: Սրան էլ ավելանում են դարձյալ որոշակի կառուցվածքով տողերի շարքերը՝ «Եթէ լուիցես հառաչեմ, Եթէ ունկն մատուցանիցես՝ պաղատիմ» («Եթե լսես ինձ՝ կհառաչեմ, Եթե ականջ դնես՝ կպաղատեմ...»): Եվ այսպես՝ շուրջ 25 տող:

Համանման մեկ այլ հատված. իր անպատում վշտերն, ըստ նրա, չեն կարող չափել անգամ «... եղերապատում բանահյուսությամբ Լալկան կիների ջայլերը բոլոր», որոնք «կարող են ցավերս Ու աղետներս երգի վերածել եւ կամ նվագել ձայնով ողբական» (ԿԸ, ա):

Այս մտայնության արտահայտություն են նաեւ Նարեկացու խոսքին մշտապես բնորոշ բաղաձայնույթով հագեցած այս պատկերավոր տողերը. «Սկզբնապար նախընթացութեան աղէյարմատ ջութակաց՝ բարետանախընթացութեանց, բարացուցական բամբռան բառալիղ ողբերգութեանց, սրինգ նորոգ այլ իմն տեսակաւ՝ ացի բարառնութեանց, սրինգ նորոգ այլ իմն տեսակաւ՝ առեալ մեզ ընդ հնոյն փոխանորդութեամբ...» (ՂԲ, ը), «Առասցես լինել զայս իր նշանակիչ ջնար ջահաւորական, անջրելի նամակ, ջատագով անխափանական տերունական տնաւրինականացդ» (ՂԲ, թ), «բարբառ բերկրութեան, նուագ հանգստեան, նիւթ երանութեան, խզումն խեղդմանց, հալածումն հեծութեանց, թեթեւութիւն թառաչմանց, կարգադրութիւն կրից» (ՂԲ, ժ):

Շարունակությունը՝ էջ 6

ԱՎ. ԻՍԱՀԱԿՅԱՆԻ ԵՐԿՈՒ «ԲԻՆԳՅՈԼ» - Ը

Ավ. Իսահակյանի քնարերգության ուշադիր ընթերցողը կտեսնի, որ Վարպետը «Բինգյոլ» խորագրով երկու բանաստեղծություն ունի. առաջինը գրվել է 1893 թ. հուլիսի 29-ին Վիեննայում, մյուսը՝ 1940 թ., ըստ Ավիկ Իսահակյանի ծանոթագրության՝ «Սեւանում, հավանաբար օգոստոս ամսին» *(Տե՛ս Ավ. Իսահակյան*, Երկերի լիակատար ժողովածու 14 հատորով, հ.1, էջ 763, «Բինգյոլ» բանաստեղծության ծանոթագրությունը): Առաջին բանաստեղծությունը գրվել է 18-ամյա Ավ. Իսահակյանի, երկրորդը՝ 65-ամյա Վարպետի գրչով, իսկ նրանց գրության տարեթվերի միջեւ առկա է ստույգ 47 տարիների ընդմիջում:

Անշուշտ, տարբեր ժամանակներում ծնված այդ երկու բանաստեղծությունները գրվել են տարբեր շարժառիթներով, գրողի հասունացման տարբեր շրջափուլերում, մասնակի ընդհանրություններով հանդերձ, գաղափարական ու գեղագիտական տարբեր նպատակադրումներով: Այդ տարբերությունները ոչ միայն բանաստեղծի տարիքի, կենսափորձի հետ են կապված, այլեւ ժամանակների ու քաղաքական հանգամանքների: Երկու դեպքում էլ, սակայն, հեղինակը իր ժողովրդի ճակատագրով մտահոգ նույն քնարերգու բանաստեղծն է, բայց տարբեր են իրադրություններն ու կենսավիճակների ընկալումները, տարբեր են նաեւ հեղինակի ինքնարտահայտման ձեւերը՝ երկու տարբեր քնարական հերոսների զգացումների, խոհերի, ապրումների դրսեւորման եղանակները: Առաջին դեպքում կերպավորված է հեղինակի հետ նույնացած քնարական հերոսը՝ գեղարվեստական ընդհանրացման հայտնի սկզբունքներով, երկրորդ դեպքում քնարական հերոսի կերպարում խտացված է ողջ հայ ժողովուրդը՝ իր կորուստների կսկիծով ու ազգային երազանքների իրականացման հուսահատ հեռանկարով:

Այսպես, 1893-ի «Շընկշընկալով հովն է փչում Զով Բինգյոլի սարերից» սկսվածքով բանաստեղծությունը մի գեղեցիկ քնանկար է՝ հայրենի գեղեցիկ բնօրրանում պատանեկան վառ տենչերի իրականացման ձգտումը մարմնավորող: Քնարական այս կտորը դրախտային Բինգյոլի, նրա բյուրեղ լճերի ու գոչգոչուն գետերի, երգասան թռչունների ու բազմերանգ ծաղիկների, փերուզ երկնքի հրեշտակների ու բանաստեղծի, երկրային մարդու եւ զմրուխտ բնության համանվագն է, երբ դեռ չեն կատարվել հայության համար աղետալի, ողբերգական իրադարձությունները, դեռ չկան կոտորածների սարսափները, դրախտ բնաշխարհի կորստյան տագնապն ու վտանգը, եւ բանաստեղծի հոգու երգը ձգտում է հայրենի բնության ու տիեզերքի հետ կատարյալ ներդաշնակության.

Հորոտ-Մորոտն ծաղկանց ծոցում
Բուրում է բույր ու երգեր.
Շուխիկ - Հուրին լճի ծոցում
Լողանում է անընկեր:

Հրեշտակը երկրի կյանքից
Դյութված, ապշած լուռի,
Վայր է ընկնում աստղոտ երկնից -
Դեպի գիրկը Բինգյոլի:

Փերուզ երկինքն հրեշտակին
Կարեկցում է, ցավակցում. -
- «Ա՜խ, ափսո՜ս քո անմահ կյանքին,
Որ չփայլեց դրախտում...»:

Բյուրեղ լճից ցողն է ելնում
Ծիածանի ժպիտով,
Ծաղիկների ջինջ բողբոջում
Հանգ է առնում շողալով:

Զմրուխտ - երկիրն հրեշտակին
Ողջունում է, փաղաքշում. -
- «Ա՜խ, երնեկ քո մատաղ կյանքին,
Որ պիտ ծաղկի Բինգյոլում»:

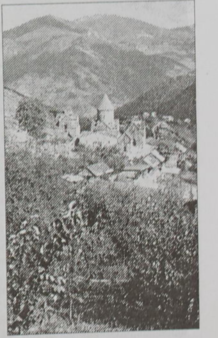

Նկատվում է, որ երկրային Բինգյոլը գերապատվություն է ստանում երկնային դրախտի համեմատ. անմահ հրեշտակի մատաղ կյանքը, որ չէր փայլել աստղոտ երկնքի դրախտում, ծաղկելու էր երկրային Բինգյոլ դրախտի երանության մեջ, ուր պիտի ծաղկեր նաեւ հայության գալիք կյանքը:

1940-ի «Բինգյոլը» գրվել է համաշխարհային ճանաչման արժանացած ու իր գրական փառքի գագաթնակետին հասած Վարպետի ձեռքով: 47 տարիները նրան պատճառել էին ծանր կորուստներ ու տառապանքներ, հայոց զարհուրելի եղեռնը, ողջ Արեւմտյան Հայաստանի անմայացումն ու բռնազավթումը, Արեւելյան Հայաստանը մասնատելով Թուրքիային ու Ադրբեջանին նվիրաբերելը, աշխարհով մեկ սփռված արեւմտահայության անորոշ ճակատագիրը բանաստեղծ ու գործիչ Իսահակյանի վառ հույսերի ու երազանքների ողբերգական փլուզումն էին, ճակատագրի անողոք հարվածներ, որ բզքրել էին նրա զգայուն սիրտը:

Շարունակությունը՝ էջ 7

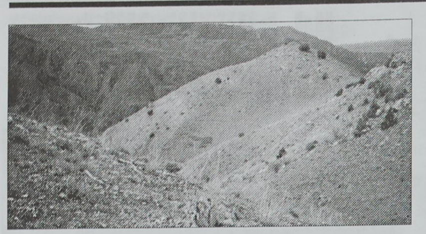

ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՑԻ

Սկիզբը՝ էջ 5

Հանգը, բաղաձայնույթը, ընդհանուր առմամբ՝ բանաստեղծական հնչյունաբանությունը, ինչպես նաեւ նույնական կառուցվածք ունեցող տողերի հաջորդական կրկնությունները Նարեկացին գիտակցաբար ծառայեցնում է իր գլխավոր նպատակին՝ ասելիքի զգացմունքային հագեցվածությանը: Դեռ ավելին՝ Նարեկացին բառերի ոչ միայն իմաստային, այլեւ հնչյունական ձայնակարգությամբ կերպար է ստեղծում, ինչը որոշակի է տեսանելիության աստիճանի.

Ընդ այսակիր անզգայելոցն, դիւայլուկ եւ քարակոշկոն,
Հեղձամղձուկ, եղկելի անձանց, քարմնեցի, գիշախոխ հերացն,
Վարանեալս բանդագուշելոցն, ի քէն ողորմեալ,
Փրկիչ բոլորից, խրթեւ զնոսին առ քեզ դիմեցից՝
Հերքեալ մերժեցես զգունդս չարացն ապականողաց ի քո խորանէս
Զի ժամանեալ Հոգիդ քո բարի՝ այսրէն հանգիցէ,
Լցեալ զմարմինս մաքրութեամբ շնչոյս զգեցմամբ անդամոցս՝
Զգա՛ստ արտասուս զխեղկագարեալս ամենաթշուառ (ԺԼ, թ):

Ահա եւ մեկ այլ հնչյունաիմաստային պատկեր. «... զդուժն դժնեաբար եւ զարհաւրատեսակ շանագլուխն սոսկավիթխար («դժնի դուժին եւ արհավրատեսիլ սոսկավիթխար շնագլխին, ԺԳ, ժբ) կամ «խավարահողմ խարդախող (ՂԳ, իա):

Նարեկացին սիրում է թվերի իմաստային կիրառությունները, ինչը յուրահատուկ խորհուրդ է հաղորդում նրա խոսքին՝ հետազոտողներին մղելով տարբեր բացատրությունների: Օրինակ՝ «Թիվ անհատելի եւ խորհրդավոր երկյակ տասնյակի (ԻՉ, բ), «Միեւնույն օրում՝ ինն անգամ հիսուն եւ չորս անգամ տասը հեղ բարիք գործենք (ԻԹ, ա): Թվերի մի ամբողջ խաղ է ՂԳ գլխի իբ հատվածը: Ըստ հետազոտողների «այս հատվածում Նարեկացին մյուռոնի միստիկ խորհուրդը փորձում է մեկնաբանել նաեւ հայոց այբուբենի տառերի թվային արժեքներով» («Մատեան ...», էջ 1121):

Յոթ թվի մասին գրում է. «Թիվն այս պանծալի, որ չունի իրեն զույգը հավասար, ո՛չ վերջ, ոչ՛ վախճան, Կուսություն է մի ուրույն ընտրությամբ միշտ նվիրական՝ Որ անճառորեն հավիտենության դժվարմեկնելի խորհուրդն է խորին եւ մեր մտքից վեր» (ԼԱ, ա):

Թվերի այս միստիկան գալիս է պյութագորականներից, որոնք որոշակի խորհուրդ էին տեսնում դրանց մեջ: Թվերի մոգական առեղծվածը յուրացրին նաեւ քրիստոնյաները: Յոթը նրանց համար ոչ միայն հավիտենության ու հարակայության խորհուրդ ուներ, այլեւ համարվում էր կույս թիվ, քանի որ, ինչպես ավանդվել է, տասի սահմաններում նրանից ոչ մի թիվ չի ծնվում, եւ ոչ էլ ինքն է ծնվում (տես նույն տեղը, էջ 1036: Նաեւ Մ. Խրիմյանի փոխադրությունը, էջ 181): Պատահական չէ, որ հայոց այբուբենի Է = Աստված, էություն, տառը 7-րդն է:

Ավելացնենք, որ ըստ այս թվագիտության՝ չորս թիվը չորս տարրերի խորհրդանիշն էր, իսկ տասը համարվում էր կատարյալ (Նարեկացու թվային առեղծվածների մասին տես նաեւ «Մատեան ...»-ի 1019-1020, 1033-1034 էջերում):

Նարեկացու համար հիշարժան է նաեւ երեք թիվը, ինչը, բնականաբար, աստվածային երրորդությունը նկատի ունի. «Որդուն փոքրացնելով չէ, որ ես փառավորում եմ Հորը, Եվ ոչ էլ Հոգին նվաստացնելով՝ Որդուն եմ տալիս նախապատվություն, Այլ դավանում եմ երեքն համափառ՝ նույն արարչությամբ» (ԼԳ, գ, տես նաեւ ԼԴ, գ):

Հետագայում թվերի աշխարհը մի ուրույն իմաստավորում ստացավ Դանտեի «Աստվածային կատակերգության» մեջ, ուր հիմքը երեքն էր՝ Աստված, Որդի եւ Սուրբ Հոգի: Այդ երեքի խորհուրդը տարբեր ձեւերով առկա է նրա գրքում՝ եռատող տներ, Դանտեի ճանապարհը փակող երեք գազաններ: Երեքն առկա են նաեւ բարդումներով՝ ինը, տասնութ, երեսուներեք: «Աստվածային կատակերգության» ամեն մի գիրք բաղկացած է երեսուներեք երգից:

Նարեկացու «Մատյան ...»-ն ընդհանուր նկարագրով քնարական պոեմ լինելով հանդերձ, ներքուստ, շատ գլուխներում, ձեռք է բերում պատմողական բովանդակություն: Հաճախակի հեղինակը հիշատակում է աստվածաշնչյան որեւէ ասույթ, որեւէ դեպք եւ դա ներկայացնում որպես որոշակի դիպաշար ունեցող գործողությունների ընթացք, որն ունի իրադարձությունների զարգացում եւ որոշակի հերոս: Այսպիսին է ԾԱ գլուխը: Պատմողական բնույթ ունի նաեւ ՀԵ ծավալուն գլուխը: ՀԹ գլխի բ մասում հիշում է մի առակ, ՁԸ գլխի ա մասում պատմում այն մասին, թե ինչպես է Սամուել մարգարեն ջուր թափել Տիրոջ առաջ: Պատմողական պատումն առկա է նաեւ ՂԳ գլխում:

Նարեկացին գալիս է սաղմոսներից, որտեղից էլ վերցրել է դիմելու «Ի խորոց...» ձեւը, բազմաթիվ մեջբերումներ է անում Սաղմոսարանից, գալիս է մարգարեներից՝ հիշատակելով կամ ակնարկելով նրանց, գալիս է Ավետարաններից ու ավետարանիչներից, գալիս է 5-րդ դարի ապաշխարանքի երգերից, որոնց հետ նմանությունն ակնհայտ է, գալիս է աստվածաբանական գրականությունից, այդ թվում նաեւ թարգմանական (Ստեփանոս Սյունեցի եւ ուրիշներ):

Նարեկացին գալիս է նաեւ հայ միջնադարյան մշակույթից, եւ առաջին հերթին, ճարտարապետությունից, ինչն արտակարգ բարձր զարգացման հասավ այդ տարիներին: Համաշխարհային ճարտարապետության գլուխգործոցներ են Աղթամարի Սուրբ Խաչ տաճարը, Գագիկ Արծրունու պալատը, Անի մայրաքաղաքը իր բազմաթիվ շինություններով:

Շարունակությունը՝ էջ 7

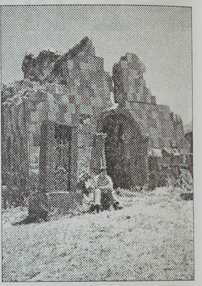

ԵՐԿՈՒ ՀԱՐՅՈՒՐ ԽՈՍՔ ՀՈԳԵՎՈՐ ՕՐԵՆՔԻ ՄԱՍԻՆ

Սկիզբը՝ էջ 4

24. Երբ Դավիթը ցանկացավ սպանել Նաբաղ Կարմեղացուն, սակայն նրան հիշեցրին աստվածային փոխհատուցման մասին, եւ նա իր մտադրությունից հրաժարվեց, չափազանց շնորհակալ եղավ: Դարձյալ՝ մենք գիտենք, թե նա ինչ արեց, երբ մոռացավ Աստծուն, եւ ինչպես չդադարեց մեղանչելուց, մինչեւ Նաթան մարգարեն չհիշեցրեց նրան (տ. Ա Թագ. ԻԵ, Բ Թագ. ԺԲ):

25. Ամեն անգամ, երբ հիշում ես Աստծուն, երկարեցրո՛ւ աղոթքներդ, որպեսզի երբ մոռանաս Նրան, Տերը հիշեցնի քեզ:

26. Երբ Սուրբ Գիրքն ես կարդում, հասո՛ւ եղիր նրա ծածուկ իմաստներին. որովհետեւ անցյալ ժամանակներում «ինչ որ գրվեց, մեզ սովորեցնելու համար գրվեց» (Հռոմ. ԺԵ 4):

27. Սուրբ Գիրքը հավատի մասին խոսում է իբրեւ «հուսացված բաների հաստատման» (Եբր. ԺԱ 1) եւ «անպիտան» կոչում նրանց, ովքեր չգիտեն Հիսուսի՝ մեր մեջ բնակվելը (տ. Բ Կոր. ԺԳ 5):

28. Ինչպես խորհուրդն (մտածում, միտք) է հայտնի դառնում գործերով ու խոսքերով, այդպես էլ մեզ սպասող հատուցումը՝ սրտի ազդակների միջոցով:

29. Այսպես, ողորմած սիրտը ողորմություն կգտնի, մինչդեռ անողորմը՝ հակառակը:

30. Ազատության օրենքը սովորեցնում է բովանդակ ճշմարտությունը: Շատերն են կարդում այս մասին տեսականորեն, սակայն քչերն են իսկապես հասկանում եւ հասկանում են միայն այն չափով, որով կատարում են պատվիրանները:

31. Այս օրենքի կատարելությունը մի՛ փնտրիր մարդկային առաքինությունների մեջ, որովհետեւ այն կատարյալ չէ դրանցում: Նրա կատարելությունը ծածկված է Քրիստոսի խաչի մեջ:

32. Ազատության օրենքն ուսուցանվում է ճշմարիտ գիտության միջոցով, հասկացվում պատվիրանների պահպանությամբ եւ կատարվում Քրիստոսի ողորմությամբ:

33. Երբ մեր խիղճը մեզ ստիպի կատարել Աստծո բոլոր պատվիրանները, այնժամ կհասկանանք, որ Տիրոջ օրենքն անբիծ է (Սաղմ. ԺԹ 8): Այն կատարվում է մեր բարի գործերով, բայց մարդիկ այն չեն կարող կատարելապես պահել առանց Աստծո ողորմության:

34. Ովքեր համարում են, թե իրենք պարտավորված չեն կատարելու Քրիստոսի բոլոր պատվիրանները, Աստծո օրենքն ուսանում են տառացիորեն՝ «իրենք էլ չհասկանալով, թե ինչ են խոսում, ոչ էլ՝ թե ինչ են պնդում» (Ա Տիմ. Ա 7): Ուստի կարծում են, թե այդ օրենքը կարող են կատարել իրենց սեփական գործերով:

35. Կան գործեր, որոնք բարի են թվում, սակայն դրանք գործողի շարժառիթը բարի չէ, եւ կան գործեր, որոնք վատն են թվում, մինչ դրանք գործողի շարժառիթը բարի է: Նույնը ճշմարիտ է նաեւ որոշ պնդումների վերաբերյալ: Այս հակասության պատճառը երբեմն անփորձությունն է, երբեմն՝ անգիտությունը, երբեմն՝ չար մտադրությունը եւ երբեմն էլ՝ բարի:

36. Երբ մարդ արտաքնապես գովվում է մեկին, մինչ սրտում մեղադրում ու արհամարհում, պարզ մարդիկ դժվարանում են սա հասկանալ: Այդպես էլ մարդ կարող է արտաքուստ խոնարհ լինել, իսկ ներքուստ՝ ամբարտավան: Երկար ժամանակ այսպիսի մարդիկ կեղծիքն իբրեւ ճշմարտություն են ներկայացնում, սակայն ավելի ուշ դիմակազերծվում ու դատապարտվում են:

37. Մեկը հայտնապես բարի բան է անում մերձավորին պաշտպանելու համար, իսկ մի ուրիշը, սա չանելով, աճում է իմաստության մեջ:

38. Կշտամբանքները կարող են կատարվել չարությամբ ու ինքնապաշտպանությամբ կամ Աստծո երկյուղով ու ճշմարտության հանդեպ ակնածանքով:

39. Մի՛ կշտամբիր այն մարդուն, ով այլեւս չի մեղանչում եւ ապաշխարել է: Եթե դու ասես, թե նրան կշտամբում ես Աստծո անունով, նախ չարը քո՛ մեջ բացահայտիր:

40. Աստված է աղբյուրն ամեն առաքինության, ինչպես արեւը՝ ցերեկվա լույսի:

41. Երբ դու որեւէ բարի բան գործես, հիշիր «Առանց Ինձ ոչինչ չեք կարող անել» խոսքը (Հովհ. ԺԵ 5):

42. Նեղություններն օրհնություն են բերում մարդուն, եսահաճությունն ու զգայական հաճույքը՝ չարիք:

43. Նա, ում հանդեպ անարդարություն է թույլ տրվել, մեղքից զերծ է մնում՝ իր նեղությանը համապատասխան օգնություն գտնելով:

44. Որքան մեծ է մարդու հավատը, որ Քրիստոսը վարձատրելու է իրեն, այնքան մեծ է ամեն անարդարության համբերելու նրա պատրաստակամությունը:

45. Մեզ վնասողների համար աղոթելով մենք սատանային պարտության ենք մատնում, իսկ նրանց դիմադրելով՝ սատանայից հարվածներ ստանում:

46. Ավելի լավ է մարդկային մեղքը, քան սատանայականը: Տիրոջ կամքը կատարելով՝ մենք երկուսին էլ հաղթում ենք:

47. Ամեն օրհնություն նախասահմանությամբ գալիս է Տիրոջից: Սակայն այս իրողությունն աննկատ է մնում անշնորհակալներից ու դատարկակյացներից:

48. Ամեն մոլություն ի վերջո առաջնորդում է դեպի մի արգելված հաճույք, եւ ամեն առաքինություն՝ դեպի հոգեւոր օրհնություն: Յուրաքանչյուրն առաջ է բերում այն, ինչ համապատասխանում է իրեն:

49. Մարդկանց անարգանքը սրտին ցավ է պատճառում, սակայն երբ ընդունվում է համբերությամբ, ծնում է սրբություն:

50. Տգիտությունը պատճառ է դառնում, որ օգտակարը մերժենք, իսկ երբ խորանում է, ամրացնում է չարի կապանքները:

51. Նույնիսկ երբ ամեն ինչ կարգին է ընթանում, պատրա՛ստ եղիր նեղության, եւ քանի որ պատասխանատվության ես կանչվելու, չափազանց մեծ պահանջներ մի՛ ունեցիր:

52. Երբ գաղտնաբար մեղք գործես, մի՛ փորձիր թաքցնել: Որովհետեւ «ամեն ինչ մերկապարանոց է Նրա աչքերի առաջ, Ում պիտի հաշիվ տանք» (հմմտ. Եբր. Դ 13):

53. Մտքումդ քողազերծի՛ր քեզ Տիրոջ առաջ, «որովհետեւ մարդ նայում է երեսին, իսկ Տերը՝ սրտին» (Ա Թագ. ԺԶ 7):

54. Ոչինչ մի՛ մտածիր ու մի՛ արա առանց Աստծուն միտված նպատակի. որովհետեւ առանց ուղղության ճանապարհորդելը ջանքի իզուր վատնում է:

55. Քանի որ Աստծո արդարությունն անողոք է, դժվար է թողություն գտնել այն մեղքերին, որոնք գործվել են կատարյալ գիտակցությամբ:

56. Դժբախտությունը հիշեցնում է Աստծո իմաստունների համար, սակայն տրորում է Նրան մոռացողներին:

57. Թող ամեն ոչ կամավոր տանջանք սովորեցնի քեզ հիշել Աստծուն, եւ ապաշխարության առիթի պակաս չես ունենա:

58. Մոռացկոտությունն իբրեւ այդպիսին զորություն չունի, այլ այն ձեռք է բերում մեր անտարբերությանը համապատասխան:

59. Մի՛ ասա. «Ի՞նչ կարող եմ անել: Ես չեմ կամենում մոռացկոտ լինել, այդպես պատահում է»: Որովհետեւ երբ հիշում էիր, խարդախում էիր այն բանում, ինչը պարտավոր էիր կատարել:

60. Բարին գործի՛ր, երբ հիշում ես, եւ ինչ մոռանաս, քեզ կհայտնվի. միտքդ մի՛ հանձնիր կույր մոռացկոտությանը:

61. Սուրբ Գիրքն ասում է. «Դժոխքն ու կորուստը հայտնի են Տիրոջ առաջ» (Առակ. ԺԵ 11): Սա սրտի տգիտության եւ մոռացկոտության մասին է:

62. Դժոխքը տգիտությունն է, որովհետեւ երկուսն էլ խավար են, իսկ կորուստը՝ մոռացկոտությունը, որովհետեւ երկուսի մեջ էլ ոչնչացում կա:

63. Զբաղվիր քո՛ եւ ո՛չ թե մերձավորիդ մեղքերով, եւ քո մտքի աշխատանոցը չի կողոպտվի:

64. Դժվար է ներել բարին չգործելդ, երբ կարող ես: Սակայն ողորմությունն ու աղոթքն ուղղության են բերում զանցառուին:

65. Հանուն Աստծո վիշտ կրելը սրբության իսկական գործ է. որովհետեւ ճշմարիտ սերը փորձվում է դժբախտություններով:

Շարունակելի

Անգլերենից թարգմանեց
Ս. ՍՏԱՄԲՈԼՑՅԱՆԸ

ԱՎ. ԻՍԱՀԱԿՅԱՆԻ ԵՐԿՈՒ «ԲԻՆԳՅՈԼ» - Ը

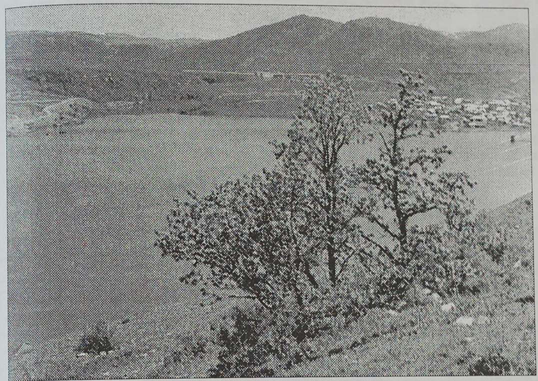

Սկիզբը՝ էջ 5

Սիրո եւ գեղեցկության, ազատության ու ազգային հավաքականության մեծագույն երգիչներից մեկը դատապարտված էր հնչեցնելու ազգային մենակության, տառապանքի ու ողբերգության քնարը, իր խոր հիասթափությունն ու ցասումնալից բողոքն արտահայտելու անարդար աշխարհի դեմ:

«Արագին» (1901, Վիեննա) բանաստեղծությունն այդ բողոքի սուր արտահայտություններից մեկն է: Անձնավորված Արագը՝ նույն Բյուրակնյան լեռներից՝ բինգյոլյան ակունքներից սկիզբ առնող հայոց սրբազան գետը, «Մեր սրտերեն, խոր աչերեն Արուն քամեր, քանի՜ հարյուր - հարյուր տարի կերթա»՝ աշխարհի «անգութ խղճին միշտ զարնելու».

... Ա՜խ, աշխարհը անխղճմտանք
Քեզ չի գըթա, ազիզ - Արա՛զ,
Քու բողոքին, քու մորմոքին
Չի էլ լըսի, արնոտ Արազ.
Մեր սարերեն, խոր սըրտերեն
Տըխուր-տրտում կերթա՛ս, Արազ.
Ա՛յ սարեր, Հայ ձորեր,
Ձմրուխտի սարե՛ր.

Դուն էլ, Արազ մեր արունով
Էս աշխարհի խղճի վրա
Դիզվի՛ր, դարձիր սեւ - դառըն ծով,-
Թո՛ւյն ու արո՛ւն, ազիզ Արա՛զ.
Ա՛յ սարեր, Հայ սարե՛ր,
Ջա՛ն անուշ սարե՛ր,
Ալմաստի սարե՛ր...

«Արագին» բանաստեղծությունն, իհարկե, նկատելի որոշակի աղերսներ ունի թե՛ նախորդ, թե՛ հաջորդ «Բինգյոլների» հետ, սակայն երկրորդ «Բինգյոլին» առնչակից է նաեւ 1908 թ. գրված «Դու չես հասկանա» բանաստեղծությունը, որը նույնպես մենակության դատապարտված, բազմախոց ու վիրավոր հայության խորունկ վշտի, անփարատելի ցավի աղաղակն է՝ ուղղված անարդար ու անտարբեր աշխարհին.

Իմ մոր սուրբ խոսքը՝ ծաղրի նշավակ,
Իմ հայրենիքը - սիրտըս ու հոգիս -
Եվ հոշոտում են, պղծում ոտնատակ.
Դու չես ըմբռնի անդունդը վշտիս:

Ես՝ զավակ ճնշված ու փոքրիկ ազգի,
Սրտիս արյունով մեծ վիշտս եմ գրում.
Վերքը անդարման իմ հայրենիքի
Իմ բյուր խոցոտված սրտումս եմ կրում:

Սիրել, երազել, թռչել եմ ուզում,
Բայց շղթան ինձ պինդ գամել է գետնին,
Կուռ լուծը ազգիս՝ ուսերս է փշրում,
Չես կարող հասնել իմ անափ վշտին:

Տիեզերական զայրույթով, թույնով
Արդ՝ ես ինքս ինձ խայթում եմ ահա,
Թո՛ղ մեռնիմ, կորչիմ անհետ, անանուն.
Իմ անհույս վիշտը դու չես հասկանա...

Ժողովրդի ու հայրենիքի ողբերգության թեման, որ սկզբից էլ, ժամանակներին ու իրադարձություններին համապատասխան, իր յուրահատուկ մարմնավորումն էր ստացել Ավ. Իսահակյանի քնարերգության մեջ («Հայդուկի երգեր» շարքում, այդ շարքից դուրս գրված բազմաթիվ բանաստեղծություններում), շարունակվեց նրա ստեղծագործական ուղու հետագա փուլերում՝ հայրենիքից արտաքսվելու, Մեծ Եղեռնի դժնդակ ժամանակներում, օտար հորիզոններում թափառելու եւ Խորհրդային Հայաստան վերադառնալու տարիներին *(Այս համապատկերում մեզ, մեղմ ասած, տարօրինակ է թվում, թե ինչու 1940 թ. Երեւանում Իսահակյանի գրած՝*

Ուրիշների ջրերն ընկած՝ գնացի,
Հրամաններ կատարելով գնացի,
Շատ ջանացի, որ սրտիս հետ ընթանամ,
Աշխարհի հետ թավալգլոր գնացի

քառյակի տակ դրվել է **1940, Ժընեւ** տարեթիվն ու գրության տեղը, երբ 1936 թ. դեկտեմբերի 4-ին Փարիզից Հայաստան վերադարձած Ավ. Իսահակյանը այնուհետեւ մինչեւ իր կյանքի վերջը՝ 1957 թ. հոկտեմբերի *17-ը, արտասահման, այն էլ Ժընեւ, չի գնացել եւ չէր էլ կարող գնալ):*

Վարպետը դեռեւս 1924 թ.՝ Լենինի մահվան լուրն առնելուց անմիջապես հետո, Վարդգես Ահարոնյանին հասցեագրած նամակներից մեկում, վերաբերմունք արտահայտելով, գրում է, թե «բոլշեւիզմի բոլոր շեֆերը պիտի սատկին Լենինի պես», որովհետեւ ինքը հասկացել ու համոզվել է, որ «քանի դեռ բոլշեւիզմը կա, Հայաստանի վրա ոչ միայն մի թիզ հող անգամ չի ավելանալու, այլեւ եղածն էլ բաժանելու են իրենց մուսուլման եղբայրներին»:

Այդ ժամանակներից առաջ էլ, հետո էլ, Իսահակյանի բանաստեղծությունների, «Հիշատակարանի», նամակների, ծոցատետրային գրառումների այրող տողերը վկա, կորուսյալ հայրենիքը նրա ստեղծագործության մեջ մարմնավորվում էր մերթ Անիի, մերթ Բինգյոլի, մերթ Արեւմտյան Հայաստանի այլեւայլ խորհրդանշական ու սրբազան տեղանունների պատկերներով: Առաջին «Բինգյոլը» նույնպես այդպիսի գաղափարական նպատակամետում ուներ, սակայն դա, ինչպես վերն արդեն տեսանք, դրախտային հայրենիքի իդեալական կեցությունն էր խորհրդանշում Բինգյոլի գեղարվեստականացված պատկերով:

Երկրորդ «Բինգյոլը»՝ «Երբ բաց եղան զարնան կանաչ դռները» սկսվածքով, գրված 1940 թ., բոլորովին այլ խորհուրդ ու նպատակադրում ունի: Այս բանաստեղծության բովանդակային խորքերում այլաբանական պատկերներով ներկայացված է մարդկության պատմությանն արդեն քաջ հայտնի խորհրդային դարաշրջանն ու իրավակարգը, ուր «ժողովուրդների հոր» բարեհոգությամբ ոչ միայն մարդու, այլեւ ամբողջ ժողովուրդների, ազգերի ու ազգությունների իրավունքներն էին ոտնահարվում ու բռնաբարվում: Հեղինակն այդ երկրում իրոք զրկված էր բացախոսության որեւէ հնարավորությունից, անգամ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնում Ամենայն Հայոց Վեհափառի հետ նրա հանդիպումն էր արժանացել դատապարտության ու հանդիմանանքի: Նրա ամեն խոսք ու արտահայտություն ստուգվում էր գլավլիտային միկրոսկոպով, ուստի կենսական ճշմարտության բացահայտմանը նպատակամիտված ամեն տող, ամեն բառ ու պատկեր պիտի ունենար որոշակի ներքառուն, անքռնելի ենթիմաստ: Ուզում ենք ընթերցողին հիշեցնել, թե ի՛նչ նպատակով էր Ավ. Իսահակյանը 1926 թ. «Անի» բանաստեղծությունը տպագրել «Երվանդ Մովսիսյան» ստորագրությամբ, ինչո՛ւ էր նա 1937 թ. Երեւանում գրած «Ժողովրդի քնարը» ստեղծագործությունն անվանել 18-րդ դարի սերբական լեգենդ, իսկ գրվածքի տեղն ու թիվն էլ նշել «Ժընեւ, 1917»:

Մի պարզ բացատրություն ունի դա. որպեսզի անմիջաբար հասկանալի չլիներ, որ բանաստեղծության մեջ կերպավորված հերոսներից մեկը՝ սերբ ժողովրդի արյունը խմող բուրք Արդուլլահ փաշան, ոչ ավել ոչ պակաս Ստալինն ինքն է, ծեր գուսլար Միրկոն, որին պարտադրում են հյուսել բռնակալի «փառքի դաստանը», իր բանտարկված ու մահվան դատապարտված զավակների փրկությամբ մտահոգ երգիչ Իսահակյանն ինքն է, իսկ Միրկոյի՝ ցցի հանվող զավակները՝ 1937-ին բանտարկված ու ստույգ մահվան դատապարտված Եղիշե Չարենցը, Ակսել Բակունցը, Վահան Թոթովենցը եւ սրանց եղերաբախտակիցները:

Ինչպես արտասահմանում ապրած տարիներին, այնպես էլ խորհրդային ժամանակներում Ավ. Իսահակյանի սրտից ու մտքից չէին հեռանում սուրբ գաղափարի համար նահատակված իր մարտական ընկերները, «Հայդուկի երգեր» շարքում կերպավորված ազատագրական պայքարի նահատակ ու հերոս քաջամարտիկները, մասնատված ու կորստյան դատապարտված սրբազան հայրենիքը, Եղեռնի միլիոնավոր անմեղ նահատակներն ու խորհրդային բռնատիրության 1937 թ. զոհերը: Ահա ինչու նա առանձնահատուկ կարեւորություն էր տալիս հայրենիքի թեմային եւ այն մարմնավորելիս էլ հաճախ հարկադրված էր դիմում այլասացության, ալեգորիկ խորհրդանշական պատկերների (ի դեպ, սա որեւէ առնչություն չունի սիմվոլիզմի գրական ուղղության կամ, ինչպես ընդունված է ասել, հոսանքի հետ): Այս հանգամանքներում, ահա, մեր ժողովրդագուսանական բանաստեղծության ու առհասարակ հայ քնարերգության մեջ, որպես ողջ Արեւմտյան Հայաստանը մարմնավորող խորհրդանշական պատկերներ, գործածվում էին հայոց նվիրական տեղանունները՝ Արարատ - Մասիսը, Ալագյազը, Վան եւ Վասպուրականը, Բինգյոլը, Անին, Մուշը, Կարինը, Երզնկան եւ այլն *(Այսպես պետք է հասկանալ Ջիվանու երգերից մեկում*

Տիգրանակերտ, Մուշ, Բայազետ, դեպի Վան
Ուղարկեցի հայոց զորքեր պահապան:
Ե՞րբ պիտի տեսնեմ Խարին նստած հայ իշխան՝
Հայ տառերով գրեր հայոց հրաման

տողերում գործածված տեղանունների խորհրդանշական արժեքը):

Շարունակելի

Սամվել ՄՈՒՐԱԴՅԱՆ
Բանասիրական գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր

ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՑԻ

Սկիզբը՝ էջ 6

Նարեկացուն ավելի մոտ էր Արծրունյաց թագավորության մշակութային վերելքը: Նրա աչքի առջեւ էին Աղթամարը՝ Սուրբ Խաչ հոյակերտ տաճարով, մյուս շինություններով: Աղթամարն, ըստ Անանուն Մատենագրի, ասես երկրորդ Երուսաղեմը լիներ: Շինարարական աշխատանքները իրականացվել են 915-921 թվականներին Մանվել ճարտարապետի ձեռքով: Նարեկացու գիտակցական կյանքը զուգադիպեց մի կողմից՝ Արծրունյաց, մյուս կողմից՝ Բագրատունյաց հարստության բարձրացմանը:

Անին, որ իր անունն ստացել է Բարձր Յայքի Դարանաղյաց գավառի Անի բերդաքաղաքից, որ եղել է հեթանոս հայերի կրոնական կենտրոն, որպես մայրաքաղաք հռչակվեց 961 թվականից, երբ Բագրատունիներն իրենց կենտրոնը Կարսից տեղափոխեցին Նորակառույց այդ քաղաքը: 964-ին Աշոտ Գ Ողորմած թագավորը կառուցեց հզոր պարիսպը, որի շինարարությունը շարունակվեց 989-ին: Անին ծաղկեց Գագիկ Ա-ի (989-1020) թագավորության տարիներին, երբ կառուցվեցին Անիի մայր տաճարը, Գագիկաշեն եւ մյուս եկեղեցիները: Ճնշման [illegible] Գագիկ Ա-ի որդին՝ Յովհաննես Սմբատը, 1021-ին Անին կտակեց բյուզանդացիներին: Անիի հանձնման կտակը իրականացվեց Պետրոս Գետադարձ վեհափառի եւ Վեստ Սարգիս իշխանի կողմից: 1045-ին Անին վերջնականապես բյուզանդական ենթակայության քաղաք էր:

Ճարտարապետական այդ կոթողները համաշխարհային քաղաքակրթության բացառիկ արժեքներ են: Նարեկացին այդ մշակութային միջավայրի ծնունդ էր եւ արժանիորեն իր խոսքի արվեստը հասցրեց այդ բարձրությանը:

Քարագործ վարպետներն ասես Նարեկացու խոսքի իմաստն են վերածել ճարտարապետության՝ տաճարի, սյունաշարի, գմբեթի ու խոյակի: Իսկ Նարեկացին իր խոսքի մեջ արդեն իսկ ուներ այդ ճարտարապետության տրվածքը: Նրա խոսքի խարիսխը, հիմքը նույնքան ամուր է, որքան տաճարինը: Երկուսի ամրությունն էլ գալիս է հավատի զորությունից: Երկուսի արվեստն էլ գալիս է նույն բնաշխարհից. բառը քարանում էր որպես պատկեր, քարը խոսում ու երգում էր որպես բառ:

Նարեկացին ինքն է գրում. «Եվ սկսելով ողբերգությունն այս աղերսանքներիս ես հավատքի շենքը պիտի կառուցեմ» (Ժ, Բ): Այնուհետեւ տող առ տող ուրվագծում է «հավատքի շենքի» ճարտարապետությունը. «Պարփակիր քո ձեռքով առաստաղը տաճարիս. Գծագրիր քո արյունով սեմը սենյակիս մուտքի. Դրոշմիր քո նշանը աղոթյալիս ճանապարհին, Ամրացրու քո աջով խշտյակն իմ հանգստի...» (ԺԲ, Գ): Առկա են իր խոսքը ճարտարապետական կառույցի հետ համեմատող բազմաթիվ արտահայտություններ եւս. «Կառույցը պահող սյունն ահա ընկավ, Բարձրության վստահարանը կործանվեց» (ԻԴ, Բ), «Կառուցումներն աստվածաբնակ խորանների» (ԼԱ, Բ), «Ինչպես նաեւ կաթուղիկե եկեղեցու կատարյալ շինության համար» (ԼԴ, Բ): Իսկ «Մատյան ...»-ի «Յիշատակարան ...»-ն ավարտվում է այսպիսի տպավորիչ խոսքերով. «... երբ վերջապես ոտնակոխ ոչնչացան եկեղեցու թշնամիները՝ ձեռնարկեցի, կառուցեցի, շարակարգեցի, հավաքեցի, քանդակեցի, դիզեցի, բարդեցի, կանգնեցի եւ գլուխ բերի բազմարդյուն այս գիրքը՝ միատարր՝ հրաշակերտության մեջ, դնելով դրվագներ բազմաստեղնյան...»:

Ինչո՞վ Նարեկացու «Մատյան ...»-ը Աղթամարի մի նոր Սուրբ Խաչ կամ Անիի մի նոր Մայր տաճարը չէ... Նույն հոգեւոր արժեքներն են՝ արվեստի տարբեր ձեւեր ընդունած:

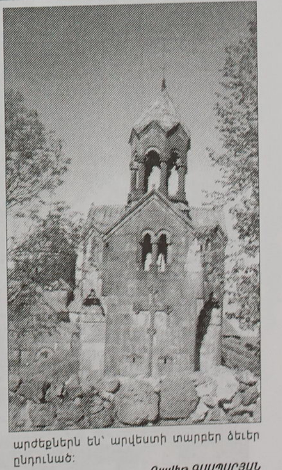

Դավիթ ԳԱՍՊԱՐՅԱՆ
Բանասիրական գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր

ՄԱՄԼՈ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

«Սբ. Սահակ - Սբ. Մեսրոպ» շքանշան Աղասի Այվազյանին

Հոկտեմբերի 9-ին Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնում, հանդիսապետությամբ Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի, տեղի ունեցավ շքանշանի հանձնման արարողություն: Ամենայն Հայոց Հայրապետը, ծննդյան 80-րդ տարեդարձի առիթով, Հայաստանյայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցու «Սբ. Սահակ Սբ. Մեսրոպ» պատվո բարձր շքանշանով պարգեւատրեց արձակագիր, հրապարակախոս Աղասի Այվազյանին՝ հայ ժողովրդին ու Հայրենիքին մատուցած ծառայությունների ու վաստակի համար:

Ա. Այվազյանի գործունեության ու վաստակին անդրադարձավ Հայաստանի գրողների միության նախագահ Լեւոն Անանյանը՝ շնորհակալություն հայտնելով Նորին Սրբությանը պարգեւի համար եւ անդրադարձավ Մայր Աթոռի եւ Գրողների միության միջեւ առկա սերտ համագործակցությանը:

Հայրապետական սրբատառ կոնդակն ընթերցեց Մայր Աթոռի դիվանապետ Տ. Արշակ եպս. Խաչատրյանը:

«... Հավատավոր հոգով ու որդիական նվիրումով աստվածատուր գրական Ձեր շնորհը ու բոլոր ջանքերը տարիներ շարունակ Դուք անմնացորդ ծառայեցրել եք հայ մշակույթին, մեր Հայրենիքին ու ժողովրդին, եւ Ձեր ստեղծագործություններն իրենց արժանի տեղն ունեն արդի հայ գրականության հարուստ անդաստանում: Մեր ժողովուրդը միշտ գնահատանքով է ընդունել Ձեր պատմվածքները, վիպակներն ու հրապարակախոսությունները, որ համակված են սիրով ու հավատարմությամբ մեր ազգային արժեքների ու հայրենի ժառանգության հանդեպ: Մեծ ճանաչում ունեն մանավանդ Ձեր սցենարներով նկարահանված կինոնկարները, որոնք հայ կինոարվեստը ներկայացնող գործեր են եւ սիրվելու ու արժեւորվելու են նաեւ հետագա սերունդների կողմից», - ասված է հայրապետական կոնդակում:

Կոնդակի ընթերցումից հետո Ամենայն Հայոց Հայրապետը մեծարյալի կուրծքը զարդարեց «Սբ. Սահակ - Սբ. Մեսրոպ» շքանշանով:

«Ձեր օրհնությունը շատ մեծ նշանակություն ունի ինձ համար: Այս շքանշանի հանձնումը անակնկալ էր ինձ համար եւ մեծ պատիվ», - ասաց պրն. Այվազյանը՝ շնորհակալություն հայտնելով Նորին Սրբությանը բարձր պարգեւի համար:

Իր հայրապետական օրհնությունը ներկաներին ուղղեց նաեւ Նորին Սրբություն Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը: **«Նախախնամական ենք համարում, որ այս պարգեւի հանձնումը կատարվում է այսօր, երբ տակավին ապրում ենք խորհուրդը մեր մեծ թարգմանիչ վարդապետների, որոնց տոնը մենք տոնախմբեցինք երեկ: Այսօր Հայ Եկեղեցու մեծագույն սրբերի՝ Սուրբ Սահակի, Սուրբ Մեսրոպի շքանշանը զարդարում է ձեր կուրծքը՝ ի գնահատություն ձեր ծառայության, որ դուք իրականացրել եք ազգային մեր կյանքում, մաշտոցյան գործը շարունակելով մեր ժողովրդի կյանքից ներս, կրթելով, սնելով, դաստիարակելով հայորդիների ներկա սերնդին»**,- նշեց Նորին Սրբությունը՝ մաղթելով Տիրոջ գործակցությունը վաստակաշատ գրողին:

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ ՍԲ. ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՏԵՂԵԿԱՏՎԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳ

Այս հմուտ, հանճարեղ Լոռեցին...

Թումանյանագիտությունը հարստացավ եւս մի արժեքավոր ու ինքնատիպ աշխատությամբ. օրերս լույս տեսավ («Տիգրան Մեծ» հրատարակչության տպարանում) «Հովհաննես Թումանյան. Հայրենագիտական համանվագներ» գիրքը, որի հեղինակը ճարտարապետության դոկտոր, պրոֆեսոր Գառնիկ Շախկյանն է: Վարչական, կոմունալ, հանգստի, հուշային եւ այլ բնույթի բազում շինությունների, հայ ճարտարապետության տեսությանն ու պատմության հիմնախնդիրներին նվիրված տասնակ գրքերի, հարյուրավոր գիտական-մասնագիտական հոդվածների հեղինակ Շախկյանն այս անգամ, ճարտարապետության խնդիրներից ոչ պակաս լրջությամբ ու բանիմացությամբ, անդրադարձել է իր մեծ հայրենակցի՝ հանճարեղ Լոռեցու բնաշխարհագիտական, պատմական, բանահյուսական, ճարտարապետական-հնագիտական, կարճ ասած՝ հայրենագիտական ներդրումներին: Մինչ ուսումնասիրության բուն նյութին անցնելը, «Ա՜խ, ինչ սքանչելի խոսք է. Եղիցի լո՜յս...» խորագրի տակ, որպես առաջաբան, հեղինակը համառոտ, բայց միանգամայն խոսուն կերպով փորձում է մեկ անգամ եւս արժեւորել Թումանյան հանճարի դերն ու տեղը ոչ միայն հայ իրականության մեջ, այլեւ համամարդկային մտքի անդաստանում՝ վկայակոչելով նաեւ թումանյանագիտության մեծ երախտավորների՝ Ա. Ինճիկյանի, Էդ. Ջրբաշյանի, Լ. Հախվերդյանի, Հր. Թամրազյանի, ինչպես նաեւ Եղիշե Չարենցի, Ավետիք Իսահակյանի,Պարույր Սեւակի, Հրանտ Մաթեւոսյանի կարծիքները:

«Հայրենիքի սերը ծնվում է հարազատ բնակավայրի նկատմամբ ունեցած սիրուց եւ այն ուղեկցում է մարդուն իր ողջ կյանքում՝ ակնհայտ դրոշմ դնելով նրա կերպարի եւ գործունեության վրա: Երեւի թե այդ նկատի ունի Գյոթեն, երբ ասում է՝ «Ով ուզում է ճանաչել գրողին, պետք է լինի նրա հայրենիքում»: Հայոց բոլոր մեծերն էլ անպայմանորեն նաեւ հայրենագետներ են.... բայց Հովհաննես Թումանյանն այդ առումով առանձնահատուկ է. հայրենագիտությունը նրա ստեղծագործություններից անբաժան է, դրանց հետ միահյուսված, շաղախված, եւ դժվար է միանշանակ որոշել, թե ինչ դեր է կատարել եւ ինչ տեղ է գրավում այն նրա կյանքում եւ ստեղծագործություններում»,- գրքի առաջաբանում գրում է Շախկյանը: Խորապես գնահատելով թումանյանագիտության հատկապես վերջին տասնամյակների ձեռքբերումները՝ նա իր ուշադրությունը հիմնականում սեւեռել է մեծ գրողի բնաշխարհագիտական, տոհմաբանական, բանասիրական, ճարտարապետական ժառանգության ուսումնասիրությանը՝ մեծապես կարեւորելով դրանք ոչ միայն Թումանյանի աշխարհին ու ստեղծագործությունը լավագույնս ճանաչելու, այլեւ մեր ժողովրդի մտածողության, նրա այս մոլորակի վրա ապրելու առաքելության խորհուրդը հասկանալու, արժեւորելու առումով:

Մեջբերելով Հ. Թամրազյանի այն խոսքերը, թե՝ «Բանաստեղծը նման է արարիչ Աստծուն, այսինքն՝ նա էլ գործ ունի քաոսի հետ, նա էլ ձգտում է քաոսից ստեղծել մարդին ու աշխարհ, նա էլ ուզում է լույս աշխարհ բերել իր ստեղծագործությունը: Միայն թե Աստված կարգավորում է տիեզերական քաոսը, իսկ բանաստեղծը գործ ունի իր հոգու փոթորկման քաոսային վիճակի հետ... Ամեն ինչ կախված է այն բանից, թե հեղինակը կարո՞ղ է արդյոք սանձել այդ փոթորիկը եւ լույս նետել քաոսի վրա, մարմնավորել իր մտահղացումները»՝ Շախկյանը դրանք միանգամայն իրավացիորեն վերաբերեցնում է Թումանյանին՝ շեշտելով, « որ նա եղավ իր ժամանակի ամենազոր անհատը, ով կարողացավ ամենամեծ ներդրումը կատարել քաոսային վիճակի կարգավորման, փոթորկալից մրրիկների մեղմման, համազգային շռնդալից հնչողության գրական ու հասարակական մտահղացումների իրականացման ուղղությամբ»: Ապա ամփոփում խոսքն իր գրելաոճին բնորոշ պատկերայնությամբ. «Տեսե՞լ եք գարնան հորդառատ անձրեւից առաջ կայծակի հզոր շաչյունը, ամպրոպի ահեղագոչ որոտը, անձրեւից հետո լազուր երկինքը գոտեւորող ծիածանի գունեղ բոցավառումը... Այդպես բուռն ու հախուռն եղավ Թումանյանի հրաշքը հայոց Պառնասի եւ «մըթնած» իրականության երկնակամարում՝ շինչ ու զուլալ հետք թողնելով հայոց բազմադարյան մշակույթի անդաստանում, հույս ու պայծառություն ներարկելով նիրհի եւ ընդդարմության մեջ գտնվող ժողովրդին՝ սերունդներին առնելով իր լուսավոր ծիրի մեջ»:

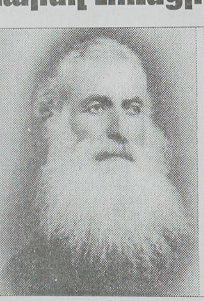

Թումանյանի ծնողները

Ավելացնենք նաեւ, որ աշխատությունը գրված է անթերի եւ մեր օրերի համար ուսանելի հայերենով, ամբողջացած բազմաթիվ հետաքրքիր լուսանկարներով, որոնցից շատերը տպագրվում են առաջին անգամ, ինչպես նաեւ Թումանյանի տոհմածառով, որը կազմել է հենց ինքը՝ հեղինակը, որն ինքնին ահռելի աշխատանք է:

Ռ. ԱՐՈՅԱՆ

Թումանյանը կնոջ եւ զավակների հետ

ՔՐԻՍՏՈՆՅԱ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Կրոնական, մշակութային, լրատվական երկշաբաթաթերթ

Հիմնադիր՝
Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին

Հրատարակիչ՝
Ս. Էջմիածնի ՔԿ եւ «Քրիստոնյա Հայաստան» թերթի խմբագրություն

Գլխավոր խմբագիր՝
Աստղիկ Ստամբոլցյան

Գրանցման վկայական՝ 624
Խմբագրության հասցեն՝
ք. Վաղարշապատ, ՔԿ

հեռախոս՝
(0+231) 54510
Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի տպարան
Ստոր. տպագր. 17.10.2005 թ.

Տպաքանակը՝ 2500
Գինը՝ 50 դրամ